

Analiza upisa u programe srednjoškolskog obrazovanja učenika s otežanim uvjetima obrazovanja

---

Kljajić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:588832>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

Ivana Kljajić

**Analiza upisa u srednjoškolske programe
obrazovanja učenika s otežanim uvjetima
obrazovanja**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

Ivana Kljajić

**Analiza upisa u srednjoškolske programe
obrazovanja učenika s otežanim uvjetima
obrazovanja**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Dario Pavić

Zagreb, 2018.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Srednjoškolsko obrazovanje u Republici Hrvatskoj.....	2
2.1. Elementi i kriteriji upisa u srednje škole	4
2.1.1. Zajednički element vrednovanja.....	5
2.1.2. Dodatni element vrednovanja.....	6
2.1.3. Poseban element vrednovanja	7
2.2. Postupak prijave u NISpuSŠ i prijava programa.....	9
2.2.1. Prijava učenika u NISpuSŠ.....	9
2.2.2. Prijava programa.....	11
3. Čimbenici školskog uspjeha	15
3.1. Teorije školovanja i nejednakost.....	15
3.2. Istraživanja povezanosti između odabira srednje škole i obiteljskih okolnosti	17
3.3. Školski uspjeh i odrastanje u materijalno nepovoljnim uvjetima	21
3.4. Struktura obitelji i odgojni uvjeti kao čimbenici školskog uspjeha	24
4. Analiza podataka o upisima u srednje škole učenika s otežanim uvjetima obrazovanja	26
4.1. Materijal i metode	27
4.2. Rezultati	28
4. Rasprava i zaključak	39
5. Literatura.....	42
Prilozi	48

1. Uvod

Odabir srednje škole uvelike određuje životni put osobe. Zbog toga, odabiru srednje škole trebalo bi prethoditi promišljanje o vlastitim interesima, mogućnostima i vještinama, a značajnu ulogu pri tome imaju dotadašnje obrazovno iskustvo, roditelji i stanje u društvu. Naime, odabir srednje škole kod djece nije tek stvar izbora već je čin koji značajno ovisi o prethodnim školskim uspjesima. Drugim riječima, uspješni učenici bezbrižno odabiru svoja buduća zanimanja uglavnom bez straha od konkurencije drugih učenika, a za manje uspješne učenike odabir budućeg zanimanja često je stresan period u kojemu se nadaju najboljem ishodu i upisu željenih zanimanja. No kako uopće nastaje razlika u školskom uspjehu djece? Koji je razlog tomu što dio djece ima poteškoće u savladavanju školskog gradiva i ostvaruje niže ocjene? Odgovore na prethodna pitanja pokušali su dati brojni znanstvenici, a proučavajući literaturu dolazi se do zaključka da je školski uspjeh produkt prožimanja više čimbenika: individualnih karakteristika osobe, školske okoline i socioekonomskih uvjeta odrastanja. Međutim, ovaj rad u središtu ima socioekonomske uvjete odrastanja te se bavi tematikom odabira srednje škole onih učenika na čije su osnovnoškolsko obrazovanje utjecali nepovoljni ekonomski, socijalni ili odgojni čimbenici.

Prema nekim autorima, lošiji socijalni status izrazito je vidljiv prilikom prijelaza iz osnovnoškolskog u srednjoškolsko obrazovanje. On se očituje upisom zanimanja u kraćem trajanju, upisom zanimanja manje udaljenih mjestu stanovanja zbog troškova puta, napuštanjem srednje škole i većem broju izostanaka. S obzirom da izbor zanimanja znatno utječe na buduće prilike života u smislu mogućnosti zapošljavanja ili prilici za visoko-plaćena radna mjesta, važno je poticati obrazovanje i uspjeh djece koja nisu imala adekvatne uvjete za iskorištavanje svojih potencijala. U Republici Hrvatskoj je postupak upisa u srednje škole omogućio ostvarivanje dodatnih prava onim učenicima čije je obrazovanje bilo pod utjecajem nepovoljnih socijalnih, ekonomskih ili odgojnih čimbenika. Zahvaljujući informatizaciji postupka prijava i upisa u srednje škole kroz Nacionalni informacijski sustav prijava i upisa u srednje škole (NISpuSŠ), danas smo u mogućnosti analizirati može li se prema odabiru srednjoškolskih zanimanja učenika osmih razreda u razdoblju od 2012. do 2017. godine prepoznati negativan efekt socijalnih, ekonomskih ili odgojnih čimbenika.

2. Srednjoškolsko obrazovanje u Republici Hrvatskoj

Obrazovni sustav u Republici Hrvatskoj sastoji se od ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, osnovnog, srednjeg te visokog obrazovanja, a detaljan pregled informacija o obrazovnom sustavu nalazi se na mrežnim stranicama nadležnog ministarstva, Ministarstva znanosti i obrazovanja (*Obrazovanje*, 2018.). Temeljni zakonski akti kojima se uređuje hrvatski obrazovni sustav, uz pripadajuće podzakonske akte, su:

- *Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju* - za rani i predškolski odgoj i obrazovanje
- *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* - za osnovno i srednje obrazovanje
- *Zakon o obrazovanju odraslih* - za obrazovanje odraslih
- *Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*.

Povezanost osnovnog i srednjeg obrazovanja učenika višestruka je, a vidljiva je ponajprije u tome da ih uređuje isti zakonski akt, *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (dalje u tekstu: *Zakon o odgoju i obrazovanju*). Osim toga, uvjet za pohađanje srednjeg obrazovanja je završeno osnovnoškolsko obrazovanje. Prema informacijama na mrežnim stranicama Ministarstva znanosti i obrazovanja (*Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje*, 2018.), osnovnoškolsko obrazovanje u Republici Hrvatskoj se dijeli na redovno, umjetničko i obrazovanje odraslih. Redovno osnovnoškolsko obrazovanje je obvezno te uobičajeno traje osam godina, od šeste do petnaeste godine života, a za učenike s višestrukim teškoćama u razvoju može trajati do dvadeset i prve godine života. Za osobe koje nisu pohađale obvezno osnovno obrazovanje, a starije su od petnaest godina, postoji mogućnost pohađanja osnovnoškolskog obrazovanja u ustanovama za obrazovanje odraslih osoba. Također, učenici uz redovno osnovnoškolsko obrazovanje mogu pohađati i paralelno osnovno umjetničko obrazovanje, a razlikuju se osnovno glazbeno obrazovanje, u trajanju od šest godina, i plesno, u trajanju od četiri godine.

Nakon završetka osnovnoškolskog obrazovanja slijedi srednjoškolsko obrazovanje čija je svrha „stjecanje kompetencija za uključivanje na tržište rada i nastavak obrazovanja na visokim učilištima“ (*Srednjoškolski odgoj i obrazovanje*, 2018.). Prema *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, postupak prijave i upisa u prvi razred srednje škole provodi se putem

Nacionalnog informacijskog sustava upisa i prijava u srednje škole (NISpuSŠ). Pritom elemente i kriterije za upis učenika u prvi razred srednje škole određuje ministar nadležnog ministarstva pravilnikom o upisima, a odluku o upisu, kojom se određuje broj upisnih mjesta po programima i struktura razrednih odjela, također donosi ministar na prijedlog srednje škole i uz suglasnost njena osnivača za svaku školsku godinu.

Za razliku od osnovnoškolskog, srednjoškolsko obrazovanje u Republici Hrvatskoj nije obvezno. Ovisno o vrsti obrazovnih programa koje izvode, *Zakon o odgoju i obrazovanju* srednje škole dijeli na gimnazije, strukovne i umjetničke škole. Nadalje, *Vodič kroz sustav obrazovanja u Republici Hrvatskoj* daje pregled specifičnosti obrazovnog sustava Republike Hrvatske. Tako se, s obzirom na nastavni plan, gimnazije dijele na opće, jezične, klasične, prirodoslovno-matematičke i prirodoslovne. Osim navedenih, za one učenike koji se aktivno bave sportom te je njihov uspjeh prepoznat uvrštavanjem na nacionalnim rang-listama sportskih saveza pruža se mogućnost upisa posebnih sportskih odjela čiji je nastavni plan prilagođen obvezama učenika-sportaša. Strukovno srednjoškolsko obrazovanje traje od jedne do pet godina, a s obzirom na trajanje i nastavni plan strukovni programi dijele se na: četverogodišnje ili petogodišnje, trogodišnje, programe za stjecanje niže razine srednjeg obrazovanja i programe za učenike s teškoćama u razvoju. *Odlukom o uspostavi obrazovnih sektora u strukovnom obrazovanju* (2007.) srednjoškolsko obrazovanje podijeljeno je u četrnaest sektora:

Poljoprivreda, prehrana i veterina; Šumarstvo, prerada i obrada drva; Geologija, rudarstvo, nafta i kemijska tehnologija; Tekstil i koža; Grafička obrada i audiovizualno oblikovanje; Strojstvo, brodogradnja i metalurgija; Elektrotehnika i računalstvo; Graditeljstvo i geodezija; Ekonomija, trgovina i poslovna administracija; Turizam i ugostiteljstvo; Promet i logistika; Zdravstvo i socijalna skrb; Osobne, usluge zaštite i ostale usluge te Umjetnost.

Učenici upisani u prvi razred srednje škole školske godine 2012./2013. prvi su naraštaj učenika koji su postupak upisa izvršili putem mrežne stranice Nacionalnog informacijskog sustava prijava i upisa u srednje škole (NISpuSŠ), koji se primjenjuje i danas (*e-Upisi*, 2018.) . Do tada, učenici su postupak prijave i upisa srednjih škola vršili osobnim dolaskom i predajom odgovarajuće dokumentacije u obrazovnim ustanovama u kojima su htjeli pohađati srednjoškolsko obrazovanje. Prijelaz postupka prijave i upisa u srednje škole s fizičkog na elektronički način značio je prekretnicu koja je bitno olakšala rad svih sudionika u postupku upisa u srednje škole: učenika i roditelja, djelatnika škola, nadležnog ministarstva i drugih ustanova uključenih u postupak upisa u srednje škole. Naime, Nacionalni informacijski sustav

prijava i upisa pružio je jedinstveno mjesto gdje učenici mogu jednostavno pristupiti informacijama o svim dostupnim programima i školama u redovitom sustavu obrazovanja Republike Hrvatske, omogućio im je istovremenu prijavu većeg broja programa, mogućnost usporedbe obrazovnih postignuća s postignućima drugih učenika, lišio administrativnih postupaka u obrazovnim ustanovama, a Ministarstvu obrazovanja omogućio jednostavan pristup ažurnim podacima o upisima i podacima učenika. Prema *Zakonu o odgoju i obrazovanju* postupak upisa utvrđuje se Pravilnikom o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole (dalje u tekstu: Pravilnik o elementima i kriterijima) te Odlukom o upisima učenika u I. razred srednje škole.

2.1. Elementi i kriteriji upisa u srednje škole

Pravilnik o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole propisuje da upisima u srednju školu mogu pristupiti svi učenici koji u aktualnoj školskoj godini završavaju osmi razred osnovne škole, učenici koji do početka školske godine u kojoj će pohađati prvi razred srednje škole navršavaju sedamnaest godina, ili uz odobrenje školskog odbora odnosno nadležnog ministarstva i učenici stariji od sedamnaest odnosno osamnaest godina. Osim u izvanrednim slučajevima, prijave i upisi učenika u srednje škole odvijaju se isključivo putem Nacionalnog informacijskog sustava prijave i upisa u srednje škole (NISpuSŠ) na temelju triju elemenata: zajedničkog, dodatnog i posebnog elementa. Prema *Pravilniku o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole* (str. 1), „[p]od jednakim uvjetima u srednje škole upisuju se kandidati hrvatski državljani, Hrvati iz drugih država te djeca državljana iz država članica Europske unije“. Osim navedenih kategorija učenika, pravo upisa u srednju školu u obrazovnom sustavu Republike Hrvatske imaju i učenici-strani državljani koji su dosadašnje obrazovanje pohađali u državama koje nisu članice Europske Unije. Za upis u prvi razred srednje škole svih kategorija kandidata kriterij je jednak, a temelji se na zajedničkom, dodatnom i posebnom elementu.

2.1.1. Zajednički element vrednovanja

Prema *Pravilniku o elementima i kriterijima*, zajednički element vrednovanja kandidata temelji se na ocjenama koje su učenici postigli u posljednje četiri godine obrazovanja odnosno na ocjenama petog, šestog, sedmog i osmoga razreda osnovne škole. Međutim, način izračuna zajedničkog elementa ovisi o vrsti i trajanju prijavljenoga programa obrazovanja. Publikacija *Idemo u srednju* (2018.) na sljedeći način definira zajednički element vrednovanja ovisno o vrsti prijavljenoga programa:

- za upis u programe obrazovanja za stjecanje strukovne kvalifikacije u trajanju manjem od tri godine:

Zajednički element za upis u programe obrazovanja za stjecanje strukovne kvalifikacije u trajanju manjem od tri godine uključuje prosjeke svih zaključnih ocjena svih nastavnih predmeta na dvije decimale u posljednja četiri razreda osnovnog obrazovanja. (str.8)

- za upis u programe obrazovanja za stjecanje strukovne kvalifikacije i programe obrazovanja za vezane obrte u trajanju od najmanje tri godine:

Zajednički element za upis u programe obrazovanja za stjecanje strukovne kvalifikacije i programe obrazovanja za vezane obrte u trajanju od najmanje tri godine uključuje prosjeke zaključnih ocjena svih nastavnih predmeta na dvije decimale u posljednja četiri razreda osnovnog obrazovanja te zaključne ocjene u posljednja dva razreda osnovnog obrazovanja iz nastavnih predmeta Hrvatski jezik, Matematika i prvi strani jezik. (str.8)

- za upis u gimnazijske programe i programe obrazovanja za stjecanje strukovne kvalifikacije u trajanju od najmanje četiri godine:

Zajednički element za upis kandidata u gimnazijske programe i programe obrazovanja za stjecanje strukovne kvalifikacije u trajanju od najmanje četiri godine čine prosjeci zaključnih ocjena svih nastavnih predmeta na dvije decimale u posljednja četiri razreda osnovnog obrazovanja, zaključne ocjene u posljednja dva razreda osnovnog obrazovanja iz nastavnih predmeta Hrvatski jezik, Matematika i prvi strani jezik te triju nastavnih predmeta važnih za nastavak obrazovanja u pojedinim programima obrazovanja od kojih su dva propisana Popisom predmeta posebno važnih za upis koji je sastavni dio Pravilnika o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole, a jedan samostalno određuje srednja škola od obveznih nastavnih predmeta koji se uče u osnovnoj školi. Za programe obrazovanja koji se provode na jeziku i pismu nacionalnih manjina to je, u pravilu, nastavni predmet iz jezika nacionalne manjine (materinski jezik). (str.7)

Zaključno, prema publikaciji *Idemo u srednju* (str. 7 – 8) učenik može temeljem zajedničkog elementa vrednovanja za prijavu gimnazijskih i četverogodišnjih strukovnih programa ostvariti

maksimalno 80 bodova, za prijavu trogodišnjih programa obrazovanja učenik može ostvariti maksimalno 50 bodova, a maksimalnih 20 bodova može ostvariti učenik za prijavu strukovnih programa čije je trajanje manje od tri godine.

2.1.2. Dodatni element vrednovanja

Prema *Pravilniku o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole* (str. 3), „[d]odatni element vrednovanja čine sposobnosti, darovitosti i znanja kandidata“. Učenici mogu ostvariti dodatni element vrednovanja prilikom prijave programa srednje škole na sljedeće načine:

- temeljem provjera darovitosti ili pristupanjem prijemnim ispitima, što je karakteristično za programe likovne, glazbene i plesne umjetnosti (*Pravilnik o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole*, str. 4 – 5)
- uvrštavanjem na rang-liste nacionalnih sportskih saveza za upis u razredne odjele za sportaše (*Pravilnik o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole*, str. 5)
- temeljem postignuća na natjecanjima u znanju. Natjecanja u znanju koja učenicima omogućuju ostvarivanje dodatnih prava su državna natjecanja koja organizira Agencija za odgoj i obrazovanje, a prema publikaciji *Idemo u srednju* (str.9) dodatni uvjet jest da se odnose na one predmete koji su „posebno značajni[...] za upis (Hrvatskoga jezika, Matematike, prvoga stranog jezika, dvaju nastavnih predmeta posebno važnih za upis, u skladu s Popisom predmeta posebno važnih za upis te jednog natjecanja iz znanja koje određuje srednja škola“. Učenici ovim putem mogu ostvariti 1 – 4 boda ili izravni upis, što ovisi o uspjehu kojim ostvaruju dodatni element vrednovanja.
- temeljem sudjelovanja na sportskim natjecanjima, a publikacija *Idemo u srednju* (str.10 – 11) dodatno pojašnjava da sportska natjecanja trebaju biti organizirana od strane školskih sportskih društava, a za koje evidenciju o postignućima učenika vodi Hrvatski školski sportski savez. U konkurenciji sportova za koje učenici mogu ostvariti dodatna prava nalazi se četrnaest sportova (mali nogomet, košarka, rukomet, odbojka, atletika, plivanje, stolni tenis, badminton, gimnastika, kros, judo, šah, karate, streljaštvo) kojima je

zajedničko to da je riječ o isključivo ekipnim sportovima, a za njih učenici mogu ostvariti 1 – 3 boda.

2.1.3. Poseban element vrednovanja

Poseban element vrednovanja se prema *Pravilniku o elementima i kriterijima* (str. 10) odnosi na one učenike čiji je obrazovni uspjeh bio pod utjecajem otežanih zdravstvenih, ekonomskih, socijalnih ili odgojnih činitelja, a to su ujedno i kriteriji prema kojima se posebni element vrednovanja dijeli u tri kategorije.

Prva kategorija učenika koji ostvaruju posebni element vrednovanja su učenici sa zdravstvenim teškoćama. *Pravilnik o elementima i kriterijima* učenika sa zdravstvenim teškoćama definira na sljedeći način:

Kandidat sa zdravstvenim teškoćama je kandidat koji je osnovno obrazovanje završio po redovitome nastavnom planu i programu, a kojem su teže zdravstvene teškoće i/ili dugotrajno liječenje utjecali na postizanje rezultata tijekom prethodnoga obrazovanja i/ili mu značajno sužavaju mogući izbor srednjoškolskoga programa obrazovanja. (str. 9)

Kako bi učenik ostvario dodatni bod na temelju zdravstvenih teškoća, *Pravilnik o elementima i kriterijima* (str. 8 – 9) propisuje da je potrebno pribaviti mišljenje njegova školskog liječnika koji je upoznat s otegotnim zdravstvenim okolnostima koji su ga sputavali dotadašnjem obrazovanju. Navedena dokumentacija omogućava dodjeljivanje jednog dodatnog boda učeniku sa zdravstvenim teškoćama kod prijave određenih programa obrazovanja. Vodeći računa da učenik zbog zdravstvenih poteškoća ima značajno sužen izbor budućih zanimanja, učenik može ostvariti dodatni bod za prijavu tri do pet programa za koje je pribavio preporuku Službe za profesionalno usmjeravanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje

Sljedeća kategorija učenika koji mogu ostvariti dodatne bodova na temelju otežanih uvjeta obrazovanja su učenici koji su pripadnici romske nacionalne manjine. Sukladno *Nacionalnoj strategiji za uključivanje Roma od 2013. do 2020. godine* (prema: *Pravilnik o elementima i kriterijima*, 2015: 10), učenici koji su pripadnici romske nacionalne manjine, a čiji su uvjeti života potencijalno negativno utjecali na njihov obrazovni uspjeh, mogu ostvariti dva dodatna boda za upis u srednju školu. Za ostvarivanje dodatnih bodova, učenik je dužan pribaviti

preporuku Vijeća romske nacionalne manjine ili registrirane udruge Roma i dostaviti ju svom razredniku koji je navedeno obvezan evidentirati u NISpuSŠ-u.

Treća kategorija učenika koji ostvaruju posebni element vrednovanja, a koji su predmet istraživanja ovoga rada, su prema *Pravilniku o elementima i kriterijima* (str. 9) oni učenici koji žive „u otežanim uvjetima uzrokovanim ekonomskim, socijalnim te odgojnim čimbenicima, a koji su mogli utjecati na [...] školski uspjeh u osnovnoj školi [...]“. Također, *Pravilnik o elementima i kriterijima* (str.9) precizno navodi kategorije kandidata koji na ovaj način mogu ostvariti dodatna prava:

- živi uz jednoga i/ili oba roditelja s dugotrajnom teškom bolesti;
- živi uz oba roditelja koji se prema zakonu koji regulira poticanje zapošljavanja smatraju dugotrajno nezaposlenim osobama;
- živi uz samohranoga roditelja (roditelj koji nije u braku i ne živi u izvanbračnoj zajednici, a sam se skrbi o svome djetetu i uzdržava ga) koji je korisnik socijalne skrbi sukladno zakonu koji uređuje socijalnu skrb i posjeduje rješenje ili drugi upravni akt centra za socijalnu skrb ili nadležnoga tijela u jedinici lokalne ili područne (regionalne) jedinice i Grada Zagreba o pravu samohranoga roditelja kao korisnika socijalne skrbi;
- mu je jedan roditelj preminuo;
- je dijete bez roditelja ili odgovarajuće roditeljske skrbi prema zakonu koji uređuje socijalnu skrb

Kako bi učenici ostvarili dodatne bodove na temelju navedenih otežanih čimbenika, razredniku su dužni dostaviti odgovarajuću dokumentaciju koja dokazuje otežane uvjete, a dokumentaciju također propisuje *Pravilnik o elementima i kriterijima* (str. 9):

- liječničku potvrdu o dugotrajnoj teškoj bolesti jednoga i/ili oba roditelja;
- potvrdu nadležnoga područnoga ureda Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje o dugotrajnoj nezaposlenosti oba roditelja;
- potvrdu o korištenju socijalne pomoći; rješenje ili drugi upravni akt centra za socijalnu skrb ili nadležnoga tijela u jedinici lokalne ili područne (regionalne) jedinice i Grada Zagreba o pravu samohranoga roditelja u statusu socijalne skrbi izdanih od ovlaštenih službi u zdravstvu, socijalnoj skrbi i za zapošljavanje;
- ispravu iz matice umrlih ili smrtni list koje je izdalo nadležno tijelo u jedinici lokalne ili područne (regionalne) jedinice ili Grada Zagreba;
- potvrdu nadležnoga centra za socijalnu skrb da je kandidat dijete bez roditelja ili odgovarajuće socijalne skrbi.

Publikacija *Idemo u srednju* (str. 9) dodatno pojašnjava da unatoč tome što kandidat posjeduje dokumentaciju za dokazivanje otežanih uvjeta školovanja u više kategorija, ima pravo ostvariti dodatna prava isključivo temeljem jedne, za njega najpovoljnije kategorije.

2.2. Postupak prijave u NISpuSŠ i prijava programa

Nacionalni informacijski sustav prijave i upisa u srednje škole umrežio je rad svih sudionika u postupku upisa: učenika, djelatnika osnovnih i srednjih škola, upisnih povjerenstava ureda državne uprave u županijama i Gradskog ureda za obrazovanje Grada Zagreba te Ministarstva znanosti i obrazovanja. Svaka od navedenih vrsta sudionika sustavu upisa pristupa prijavom na mrežnoj stranici upisi.hr. Međutim, ovisno o ulozi korisnika u postupku upisa, mrežna adresa putem koje se pristupa sadržava odgovarajući nastavak na osnovnu adresu upisi.hr. Brošura *Općenite upute za rad s aplikacijom* (2013: 1) navodi adrese mrežnih stranica za prijavu korisnika:

- <https://www.upisi.hr> - javna aplikacija za učenike
- <https://www.upisi.hr/mzo> - aplikacija za Ministarstvo znanosti i obrazovanja
- <https://www.upisi.hr/oss> - aplikacija za osnovne škole
- <https://www.upisi.hr/srs> - aplikacija za srednje škole
- <https://www.upisi.hr/udu> - aplikacija za urede državne uprave
- <https://www.upisi.hr/zu0> - aplikacija za županijske upravne odjele

Svim navedenim adresama zajedničko je to što je sučelje prilagođeno ulogama koje njihovi korisnici izvršavaju u postupku upisa. Učenici sustavu pristupaju putem osnovne adrese upisi.hr. gdje im je omogućen jednostavan pregled svih programa koji se nude za upis u aktualnoj školskoj godini, pregled detaljnih informacija o programima i školama, kontrola osobnih podataka, prijava programa, usporedba s drugim kandidatima koji konkuriraju za upis u iste programe te, konačno, informacije o programu u koji učenik ostvaruje pravo upisa.

2.2.1. Prijava učenika u NISpuSŠ

Postupak prijave učenika u Nacionalni informacijski sustav prijava i upisa u srednje škole opisan je u publikaciji *Idemo u srednju* (str. 14 – 17). Dakle, učenici koji u aktualnoj školskoj godini završavaju osmi razred osnovne škole u NISpuSŠ-u su automatski registrirani. Ovi učenici se na stranici upisi.hr prijavljuju s podacima koje im je u njihovoj osnovnoj školi iz sustava izdao administrator imenika škole, tj. s odgovarajućim korisničkim imenom i lozinkom. Funkcija

administratora imenika opisana je na mrežnim stranicama Hrvatske akademske istraživačke mreže - CARNET (*Administratori škola*, 2018.), a riječ je o djelatnicima škola koje je CARNET imenovao osobama koje administriraju elektroničkim identitetima u sustavu AAI@EduHr svojih učenika i djelatnika. Dakle, prilikom prve prijave u sustav učenici su dužni upisati svoje korisničko ime i lozinku te unijeti telefonski broj mobilnog uređaja na koji će im se isporučiti PIN. Nakon toga, učenici su prilikom svake sljedeće prijave u NISpuSŠ obvezni unijeti svoje korisničko ime, lozinku te PIN.

Učenici koji su već pohađali prvi razred srednje škole, ali ga nisu s uspjehom završili, imaju priliku ponovno pristupiti upisnom postupku. Međutim, publikacija *Idemo u srednju* (str. 16) pojašnjava kako ovi učenici nisu automatski registrirani u NISpuSŠ-u poput učenika koji završavaju osmi razred te se zbog toga trebaju obratiti upisnom povjerenstvu svoje trenutne škole zbog registracije odnosno dodavanja u NISpuSŠ-u. Nakon toga, ovi učenici se u sustav prijavljuju na već spomenuti način, svojim podacima iz sustava AAI@EduHr koje im daje administrator imenika u njihovoj srednjoj školi.

Pravo prijave i upisa u srednje škole putem NISpuSŠ-a imaju i učenici koji su dosadašnje obrazovanje pohađali izvan Republike Hrvatske. Međutim, ovi učenici također nisu automatski registrirani u sustavu te njihovu registraciju vrši Središnji prijavni ured Agencije za znanost i visoko obrazovanje. Publikacija *Idemo u srednju* za kandidate iz drugih obrazovnih sustava (str. 19) pojašnjava kako je preduvjet za registraciju u sustavu ispunjavanje elektroničkog registracijskog obrasca na stranici upisi.hr kojim se prikupljaju svi potrebni podaci za pristupanje daljnjem postupku upisa. Učenik i njegov skrbnik dužni su potpisati ispunjeni obrazac te ga elektroničkom poštom poslati Središnjem prijavnom uredu. Nakon primitka, Središnji prijavni ured SMS-om dostavlja podatke kojima se učenik prijavljuje na stranici upisi.hr te nastavlja postupak prijave programa jednak drugim učenicima.

Prijavom u sustav, učenicima se omogućuje pretraga programa obrazovanja koji su ponuđeni za upis u aktualnoj školskoj godini i provjera osobnih podataka. Naime, svi podaci učenika koji su dosadašnje obrazovanje pohađali u Republici Hrvatskoj u NISpuSŠ-u su već prisutni, a za učenike iz drugih sustava obrazovanja podatke unosi Središnji prijavni ured. Prema informacijama *Portala za škole (e-Matica, 2016.)*, podaci učenika iz sustava obrazovanja Republike Hrvatske prenose se iz sustava e-Matica koji je „centralizirani sustav Ministarstva

znanosti i obrazovanja koji služi za unos najvažnijih podataka o učenicima i djelatnicima osnovnih i srednjih škola. Aplikacija je zamišljena kao digitalni oblik Matične knjige koja se u školama ručno ispunjava“. Sustav e-Matica sinkroniziran je sa NISpuSŠ-om, ali i drugim sustavima poput NISpVU-a (Nacionalni informacijski sustav prijave na visoka učilišta) i e-Dnevnika (elektroničkim oblikom razredne knjige). Zahvaljujući povezanosti sustava e-Matica i NISpuSŠ-a, učenici više nisu dužni vršiti prijavu srednjoškolskih programa osobnim dolaskom u školu, a prilikom samog upisa nije potrebno predložiti svjedodžbe i druge osobne dokumente, budući da su svi relevantni podaci sinkronizirani iz sustava e-Matica. Za učenike koji su obrazovanje pohađali u inozemstvu osobne podatke i podatke o ranijem obrazovanju u sustav unosi Središnji prijavni ured, budući da su ovi učenici dužni uz registracijski obrazac dostaviti i preslike svjedodžbi iz inozemstva ovjerene kod javnog bilježnika.

2.2.2. Prijava programa

Nacionalni informacijski sustav prijave i upisa učeniku omogućava pretragu i pregled svih informacija o programima koje škole nude u aktualnom upisnom roku nakon prijave u sustav.

Slika 1: Prikaz izbornika „Moj odabir“ nakon prijave učenika u NISpuSŠ

The screenshot shows the 'Moj odabir' (My Selection) tab in the NISpuSŠ system. At the top, there are navigation tabs: 'Naslovnica', 'Obrazovni programi', 'Moji podaci', 'Moj odabir', and 'Moj raspored'. Below the tabs, there is a user profile picture and a message: 'Na ovoj kartici nalaze se obrazovni programi i škole poredani po prioritetima. Škola koju želiš upisati najviše od svih, mora biti na prvom mjestu na listi.' (On this card, you find educational programs and schools ordered by priority. The school you want to enroll in the most of all, must be in the first position on the list.)

ODABRANI PROGRAMI I ŠKOLE	Prioritet	Odabrana škola i program	
	1. ^ v	X. gimnazija Ivan Supek, Zagreb Opća gimnazija Promijeni jezike i izborne predmete Odaberi paralelni umjetnički program	Briši
	2. ^ v	Trgovačka i tekstilna škola u Rijeci, Rijeka Dizajner odjeće Promijeni jezike i izborne predmete Odaberi paralelni umjetnički program	Briši
	3. ^ v	Industrijsko-obrtnička škola, Slavonski Brod Alatničar Promijeni jezike i izborne predmete Odaberi paralelni umjetnički program	Briši
	4. ^ v	Gimnazija Sisak, Sisak Jezična gimnazija Promijeni jezike i izborne predmete Odaberi paralelni umjetnički program	Briši

At the bottom right of the table area, there is a blue button labeled 'Dodaj obrazovni program' (Add educational program).

Izvor: *Uputa za snalaženje na kartici Moj odabir*, 2018.

Nakon prijave na stranici upisi.hr, sučelje učenika sastoji se od izbornika: Obrazovni programi, Moji podaci, Moj odabir, Moj raspored, Moji rezultati i Moji prigovori, no sučelje učenika mijenja se ovisno o vremenskim rokovima predviđenima za pojedini segment upisa. Slika 1. prikazuje sučelje učenika nakon prijave u NISpuSŠ, konkretno izbornik „Moj odabir“. Učenik čije je sučelje prikazano ima prijavljena četiri obrazovna programa: opća gimnazija, dizajner odjeće, alatničar te jezična gimnazija. Poredak programa na kartici „Moj odabir“ odnosno stupac „Prioritet“ iznimno je bitan kod rangiranja učenika, a bit će detaljnije pojašnjen u jednom od sljedećih poglavlja rada. Također, na slici je vidljivo da oprimgjereni učenik ima mogućnost prijave paralelnog umjetničkog programa po opciji „Odaberi paralelni umjetnički program“ kod svakog od četiri odabrana programa.

Slika 2. Prikaz izbornika „Obrazovni programi“ nakon prijave učenika u NISpuSŠ

Izvor: *Upute za pretraživanje i prijavu obrazovnih programa*, 2018.

Izbornik „Obrazovni programi“ prikazan na Slici 2. omogućava pretragu škola i obrazovnih programa prema željenim parametrima: vrsta programa, program, županija, vrsta škole, škola. Nakon obavljene pretrage, učeniku se pruža mogućnost detaljnog pregleda informacija o odabranom programu: opis, trajanje, elementi bodovanja i drugi preduvjeti te informacije o školi koja program izvodi. Također, učenik nakon pregleda informacija može

dodati program u svoj odabir čime konkurira za upis u isti, a program tada postaje vidljiv u izbornicima „Moj odabir“ i „Moji rezultati“.

Slika 3: Prikaz izbornika „Moji rezultati“ nakon prijave učenika u NISpuSŠ

Rbr.	Tip rangiranja	Škola	Program	Ukupno bodova	Preduvjeti zadovoljeni	Struktura bodova	Rang prema bodovima	Upisna kvota	Najbolji odabir	Lista
1	Temeljni obrazovni program	MEDICINSKA ŠKOLA U RUGEČI, Rijeka (08-071-016)	Tehničar nutricionist	35,90	Ne	Detaljno	27	28	Da	Plasman Abecedno
2	Temeljni obrazovni program	MEDICINSKA ŠKOLA U RUGEČI, Rijeka (08-071-016)	Dentalni tehničar/Dentalna tehničarka	34,90	Ne	Detaljno	41	28	-	Plasman Abecedno
3	Temeljni obrazovni program	MEDICINSKA ŠKOLA U RUGEČI, Rijeka (08-071-016)	Farmaceutski tehničar	34,90	Ne	Detaljno	68	28	-	Plasman Abecedno
4	Temeljni obrazovni program	MEDICINSKA ŠKOLA U RUGEČI, Rijeka (08-071-016)	Medicinska sestra/tehničar opće njage	34,90	Ne	Detaljno	28	56	-	Plasman Abecedno
5	Temeljni obrazovni program	EKONOMSKA ŠKOLA MIJE MIRKOVIČA RJEKA, Rijeka (08-071-005)	Upravni referent	34,90	Ne	Detaljno	19	50	-	Plasman Abecedno
6	Temeljni obrazovni program	EKONOMSKA ŠKOLA MIJE MIRKOVIČA RJEKA, Rijeka (08-071-005)	Ekonomist	34,90	Ne	Detaljno	22	84	-	Plasman Abecedno

Izvor: Upute za snalaženje na kartici Moji rezultati, 2018

Publikacija *Idemo u srednju* (str. 18) pojašnjava kako u izbornik „Moj odabir“ učenik može postaviti najviše šest programa obrazovanja, a konačno pravo upisa u neki od njih ovisi o učenikovom rangu u konkurenciji s drugim učenicima, ali i o načinu na koji je učenik poredao programe. Naime, programi koji se nalaze u izborniku „Moj odabir“ funkcioniraju kao lista prioriteta. Učenik je dužan postaviti odabrane programe tako da se na najvišem mjestu njegovih prioriteta nalazi onaj program koji najviše želi upisati, a na najnižem prioritetu najmanje željeni program. Nakon toga, „kandidat će se optimalno rasporediti na program obrazovanja koji mu je najviši na listi prioriteta, a za koji se, prema ostvarenim bodovima, nalazi u sklopu upisne kvote“ (*Idemo u srednju*, 2018: 18). Pravo izmjene programa i izmjene liste prioriteta učenici imaju do vremenskog roka koji se određuje Odlukom o upisu, a do tada se ljestvice poretka svakodnevno osvježavaju kako bi prikazivale ažurne podatke u skladu s promjenama na listama prioriteta učenika. Nakon zaključavanja lista odabira, učenici su dužni potpisati prijavnicu kojom potvrđuju pravovaljanost odabira programa koji se nalaze na njihovim listama, a zatim slijedi objava konačnih ljestvica. Na dan koji je Odlukom određen danom objave konačnih rang ljestvica, učenicima se u izborniku „Moji rezultati“, prikazanome na Slici 3., prikazuje u koji su od prijavljenih programa ostvarili pravo upisa. Postupak prijave i upisa u prvi razred srednje

škole završava dostavom upisnog obrasca u srednju školu na način kako opisuje publikacija *Idemo u srednju* :

„[...]kandidat svoj upis potvrđuje vlastoručnim potpisom i potpisom roditelja/krbnika na upisnici dostupnoj na mrežnoj stranici NISpuSS-a (www.upisi.hr), koju je dužan dostaviti u srednju školu u kojoj je ostvario pravo upisa do roka navedenoga u Kalendaru. Upisnica je obrazac koji sadrži osnovne informacije o obrazovnom programu ili programima u koje je kandidat stekao pravo upisa“ . (str. 20)

3. Čimbenici školskog uspjeha

3. 1. Teorije školovanja i nejednakost

O posljedicama obrazovanja na društvenu nejednakost promišljali su Basil Bernstein, Pierre Bourdieu i Ivan Illich.

Basil Bernstein (1975., prema: Giddens, 2007: 510 – 511) smatrao je jezične kompetencije odnosno način korištenja jezika, ključnim činiteljem razlike u obrazovnom uspjehu između djece bogatih i siromašnih obitelji. Bernstein tvrdi kako se u bogatim i siromašnim obiteljima razvijaju različite vrste jezičnih kodova koji imaju značajnu ulogu kod razvoja sposobnosti djece pa tako i za njihovo buduće obrazovanje. Za siromašne obitelji radničke klase karakterističan je ograničeni jezični kod kojega se ponašanje djece usmjerava kaznama ili nagradama, a izostaje obrazloženje o nužnosti slijedenja nametnutih obrazaca ponašanja. S druge strane, u obiteljima srednje klase razvija se razrađeni jezični kod koji je pogodan za razvoj apstraktnih ideja i mišljenja, budući da su djeca od najranije dobi naviknuta na primanje informacija o razlozima nužnosti postupanja na određeni način u različitim životnim situacijama. Razlike između ovih dvaju vrsta kodova moguće je uočiti na jednostavnim primjerima u svakodnevnom odnosu djece i roditelja. Tako će majka djeteta iz srednje klase na zahtjev djeteta za slatkišima odgovoriti objašnjenjem da prevelika količina slatkoga šteti zdravlju usne šupljine, dok će majka iz radničke klase jednostavno odgovoriti da slatkiše neće dobiti. Ovo posredno objašnjava povezanost školskog uspjeha sa socioekonomskim uvjetima života djece. Prema tome, djeca koja su u okrilju doma primjenjivala razrađene kodove su više informirana o svome okruženju, lakše prihvaćaju školska disciplinska pravila te su spremnija za razumijevanje apstrakcija u svakodnevnoj nastavi. Nasuprot tome, djeca ograničenog jezičnog koda manje su informirana o svijetu koji ih okružuje, teže se prilagođavaju na nastavu koja je apstraktna i lišena

emotivnog pristupa, teže razumiju jezik nastavnika i ponekada ga krivo tumače. Giddens također objašnjava kako djeca ograničenog koda teže savladavaju učenje s razumijevanjem, a često pribjegavaju učenju pojmovna napamet.

Autor koji vrlo strogo gleda na funkciju obrazovanja u društvu je Ivan Illich (1973., prema: Giddens, 2007: 512). Naime, Illich preispituje ulogu obveznog školovanja uopće, smatrajući da je ono uvedeno zbog četiri osnovna razloga: učenja općeprihvaćenih društvenih vrijednosti, stjecanja vještina i znanja koje društvo promiče, raspodjele članova društva u profesionalnom smislu te pomoći u skrbi nad djecom. Središte njegove teorije je stajalište o skrivenome nastavnom programu čija je svrha usađivanje „pasivne potrošnje“, kojime se eliminira kritičko preispitivanje društva i njegova poretka te bespogovorno zauzimanje predviđenoga društvenoga položaja. Stoga se Illich zauzima za radikalnu promjenu u organizaciji obrazovanja – „raškolovavanje društva“, smatrajući da obvezno obrazovanje nije nužno nego je samo izum kojega se treba osloboditi, budući da ne sudjeluje u proizvodnji jednakosti i poticanju kreativnih sposobnosti pojedinaca. Umjesto dosadašnjega, nametnutoga oblika obrazovnog sadržaja, Illich smatra da bi učenici trebali sami birati obrazovne sadržaje, čime bi obrazovanje profitiralo u smislu široke primjene i izašlo iz okvira specijalnosti. U svojoj viziji obrazovnog sustava, Illich se zalaže za „obrazovne okvire“ kao poželjnog modela obrazovanja. Model obrazovnih okvira temelji se na ideji o pohrani obrazovnih materijala u svojevrstne baze znanja (knjižnice, agencije, laboratorije i sl.) koje bi omogućile slobodan način upotrebe obrazovnih materijala i u vrijeme kada to odgovara korisniku. Osim toga, Illich važnu ulogu pridaje pojedincima koji bi se angažirali u edukaciji kroz komunikacijske mreže, koje bi omogućavale jednostavan pristup informacijama o znanjima i vještinama drugih te o mogućnosti njihovog angažmana u poduci onih koji to žele. Iako na prvi pogled utopijske, Illicheve ideje pokazale su se itekako suvremenima u aktualnom vremenu, a mogu se prepoznati u različitim društvenim mrežama i platformama koje su zahvaljujući internetu obuhvatile široke mase ljudi i pokazale se vrlo pogodnima u brzom i jednostavnom širenju informacija, pa tako i širenju znanja.

Istaknuti sociolog Pierre Bourdieu zaslužan je za teoriju o kulturnoj reprodukciji. Naime, Bourdieu (1977., prema: Puzić, 2010: 271) smatra kako je u osnovi društvene stratifikacije pojam „kapital“ koji se može podijeliti na ekonomski, kulturni i socijalni kapital. Prema Baranović, Jugović i Puzić (2013: 286), od navedenih tri vrste kapitala je najznačajniji kulturni

kapital koji se odnosi na „posjedovanje jezičnih kompetencija i kulturnih sklonosti (utjelovljeni kulturni kapital), posjedovanje kulturnih dobara (objektivirani kulturni kapital) te obrazovanje roditelja (institucionalizirani kulturni kapital)“. U podlozi Bourdieuovog kulturnog kapitala (prema: Puzić, 2010: 271 – 272) je obrazovni sustav koji je zaslužan za prijenos društvenog statusa na buduće generacije. Tako Bourdieu odbacuje stajalište prema kojemu je školski uspjeh rezultat sposobnosti i zalaganja pojedinca, a umjesto toga tvrdi da je školski uspjeh bitno povezan s posjedovanjem kulturnog kapitala koji je, pak, ovisan o statusu u društvu. Nadalje, Bourdieu tvrdi da se najveća količina kulturnog kapitala razvija u razdoblju primarne socijalizacije djece, a u pravilu će se veća količina razviti u djece iz obitelji s većim ekonomskim kapitalom. Bourdieu se postavlja vrlo kritično spram obrazovnog sustava i tvrdi kako škole pomažu održavanju nejednakosti u društvu i klasnih razlika, budući da dopuštaju da školski i profesionalni uspjeh ovisi o kulturnim razlikama koje su naslijeđene. Ovu pojavu Bourdieu (1997, prema: Puzić, 2010: 272) naziva „simboličkim nasiljem“. Nadalje, Bourdieu i Passeron (1977., prema: Puzić, 2010: 272) analiziraju uloge obrazovnog sustava te zaključuju kako ono pomaže održavanju nejednakosti u društvu pomoću triju funkcija koje obavlja. Prva i najvažnija funkcija je “funkcija konzerviranja, usađivanja i posvećivanja” kulturnog nasljeđa. Druga je funkcija obrazovanja „socijalna reprodukcija“, tj. održavanje postojećih odnosa u društvu kroz nastavne metode koje ne umanjuju razlike u kulturnom kapitalu učenika, a treća je funkcija obrazovanja „legitimacija“, budući da prikriva socijalnu reprodukciju i kanonizaciju već postojećeg kulturnog kapitala učenika.

3.2. Istraživanja povezanosti između odabira srednje škole i obiteljskih okolnosti

Mnoga istraživanja posvećena su analizi rizičnih čimbenika na obrazovne ishode. Istraživanja i teorije koje ih dijele mogu se grubo podijeliti na one koje u središte pozornosti stavljaju osobne karakteristike, školsku okolinu te konačno socioekonomski status i obiteljsku okolinu. Tema ovoga rada bavi se analizom odabira srednje škole onih učenika čije je prethodno obrazovanje bilo pod utjecajem otežanih ekonomskih, socijalnih i odgojnih čimbenicima zbog čega će ovo poglavlje dati pregled saznanja različitih autora koji su se bavili ovom tematikom.

U radu *Važnost obiteljskog podrijetla i roda za uspjeh iz matematike i odabir srednje škole* (2013: 286) autori navode kako se u istraživanjima, koja su se posvetila važnosti društvenih aspekata za obrazovanje, obiteljsko podrijetlo najčešće definira pomoću obiteljskog socioekonomskog statusa. Nadalje, socioekonomskim statusom može se smatrati »relativan položaj [...] unutar društvene hijerarhije ovisno o pristupu ili raspoloživosti financijskih sredstava, moći i društvenog prestiža« (Sirin, 2005, prema: Baranović, Jugović i Puzić, 2013: 286).

Margareta Gregurović i Simona Kuti (2009: 180) pružaju pregled autora koji su se u okviru sociologije obrazovanja posvetili proučavanju socioekonomskog statusa i njegove povezanosti s obrazovnim postignućima već od četrdesetih godina dvadesetog stoljeća (Warner i sur. 1944., Hollingshead, 1949., Coleman, 1961.), a još više šezdesetih godina (Coleman i sur., 1966., Rumberger i Palardy, 2005., Sewell i Shah, 1967., Sewell i sur., 1970.). Jedno od ključnih djela koje je potaknulo populariziranje proučavanja socijalne okoline učenika i njen utjecaj na obrazovanje je tzv. „Colemanov izvještaj“ odnosno djelo pod nazivom „Equality of Educational Opportunity“ iz 1966. godine (prema: Babarović, Burušić, Šakić, 2010: 238). Na temelju podataka prikupljenih u više od 4000 škola u Sjedinjenim Američkim Državama, Coleman i sur. su zaključili da su obiteljski uvjeti i socijalni kontekst učenika primarni u objašnjenju školskog uspjeha djece, a karakteristike obrazovnih ustanova, nastavnika i same nastave imaju zanemarivu vrijednost. Colemanova polazna točka u objašnjenju povezanosti socioekonomskih uvjeta života i školskoga uspjeha (prema: Babarović, Burušić, Šakić, 2010.) je teorija socijalnog kapitala koja se može objasniti na sljedeći način:

Socijalni kapital odnosi se na sve neopipljive resurse iz interpersonalnih veza ili društvenih institucija koji se mogu iskoristiti za određeno društveno postignuće. U domeni obrazovanja, socijalni kapital predstavlja sve društvene veze koje se mogu iskoristiti da bi se poboljšao obrazovni uspjeh. Najčešće podrazumijeva povezanost između roditelja i škole, međuroditeljsku povezanost te povezanost roditelja i učitelja. U širem obrazovnom kontekstu socijalni kapital se povezuje s obrazovnim očekivanjima roditelja, međudogovornošću članova obitelji i društvenim vezama koje postoje između obitelji, škole i zajednice. Pokazalo se da je bolji školski uspjeh djeteta povezan s višim obrazovnim aspiracijama roditelja, svjesno preuzetom roditeljskom obavezom da obrazuju dijete i boljom roditeljskom socijalnom uključenosti u obrazovni proces. (Babarović, Burušić, Šakić, 2010: 239)

Hrvatski zavod za zapošljavanje proveo je 2012. godine istraživanje (Ivanović, Stojanović, 2012.) čiji je cilj bio utvrditi povezanost socioekonomskog statusa roditelja i odabira srednje škole učenika osmih razreda. Istraživanje je obuhvatilo ukupno 8 818 učenika osmih razreda osnovne škole s područja Republike Hrvatske, a prikupljanje podataka trajalo je od 2009. do 2012. godine čime su obuhvaćena tri naraštaja učenika osmih razreda. Podaci su prikupljeni ispunjavanjem anketa onih učenika koji su pristupili profesionalnom usmjeravanju u uredima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje na području cijele Hrvatske. Važno je napomenuti da su predmet analize istraživanja bili podaci o željama i namjerama za nastavak obrazovanja učenika, a ne stvarni podaci o upisanim programima. Istraživanje je pokazalo da je najveći broj učenika, čak 35,17%, neodlučan u vezi odluke o izboru budućeg zanimanja. Među učenicima koji izrazili želju za nastavak obrazovanja u nekoj vrsti obrazovnih programa, 29,03% učenika odlučilo se za četverogodišnje strukovne programe, 21,03% za gimnazijske obrazovne programe, a 11,98% za trogodišnje strukovne programe. Značajni su rezultati koji govore o odabiru obrazovnih programa s obzirom na razinu obrazovanja i radni status roditelja:

- Učenici čiji očevi imaju kvalifikacije na razini nezavršene ili završene osnovne škole i srednje škole značajno češće odabiru četverogodišnje i trogodišnje strukovne škole. Učenici čiji očevi imaju kvalifikacije na razini stručnog ili sveučilišnog studija značajno češće odabiru gimnazije i umjetničke škole. (str. 10)
- Učenici čije majke imaju kvalifikacije na razini nezavršene ili završene osnovne škole i srednje škole značajno češće odabiru četverogodišnje i trogodišnje strukovne škole. Učenici čije majke imaju kvalifikacije na razini stručnog ili sveučilišnog studija značajno češće odabiru gimnazije i umjetničke škole. (str.11)
- Rezultati su pokazali kako su učenici čiji su očevi zaposleni u najvećem broju slučajeva neodlučni (34,17%), odabiru strukovne četverogodišnje (29,25%) a zatim gimnazijski obrazovni program (23,29%). Učenici čiji očevi su nezaposleni su također u najvećem broju slučajeva neodlučni (40,78%), a zatim odabiru četverogodišnje strukovne programe (27,29%) ili trogodišnje strukovne programe (18,79%). (str. 12)
- Najveći broj učenika koji su se izjasnili kako neće nastaviti školovanje (0,65%) pripada skupini učenika čiji su očevi nezaposleni. (str. 13)
- Rezultati su pokazali kako su učenici čije su majke zaposlene u najvećem broju slučajeva neodlučni (33,11%), a zatim odabiru strukovne četverogodišnje (29,63%) i gimnazijski obrazovni program (25,63%). Učenici čije majke su nezaposlene su također u najvećem broju slučajeva neodlučni (39,23%), a zatim odabiru četverogodišnje strukovne programe (28,23%) ili trogodišnje strukovne programe (17,18%).

Autorice navode kako su rezultati istraživanja koje su provele u skladu s ranijim nalazima o ovoj tematici. Primjerice, Wright i Wright (1976., prema: Ivanović, Stojanović, 2012.) tvrde kako se socijalne vrijednosti prenose s roditelja na djecu, a na jednak način prenosi se interes

djece za zanimanja koja su slična onima koje obavljaju njihovi roditelji. Također, Weinger (2000., prema: Ivanović, Stojanović, 2012.) tvrdi kako učenici koji potječu iz obitelji lošijeg financijskog stanja rjeđe biraju ona zanimanja koja zahtijevaju visokoškolsko obrazovanje. Razlog tomu je svijest djece o financijskom statusu roditelja koji ograničava mogućnost potpomaganja akademskog obrazovanja djece te zbog toga biraju strukovna zanimanja koja im omogućavaju što skoriju mogućnost samostalnog zaposlenja i financijskog osamostaljenja.

Baranović, Jugović i Puzić (2013.) proveli su 2010. godine istraživanje čiji je cilj bio ispitati povezanost rodnih, socioekonomskih i sociokulturnih karakteristika učenika sa njihovim uspjehom iz matematike i odabirom srednjoškolskih programa. Naime, istraživanje je bilo potaknuto Bourdieuovom teorijom kulturnog kapitala i teorijama koje matematiku smatraju bitnim elementom razvoja ljudskog kapitala (Bishop i Forgasz, 2007., prema: Baranović, Jugović i Puzić, 2013.) i instrumentom koji određuje mogućnost pristupa cijenjenim zanimanjima i povlaštenim društvenim položajima (Apple, 1992., Bourdieu, 1996., prema: Baranović, Jugović i Puzić, 2013.). Također, autori navode da su već su ranija istraživanja u Hrvatskoj i inozemstvu pokazala da bolji školski uspjeh i bolje rezultate u matematici postižu oni učenici koji su odrasli u obiteljima višeg socioekonomskog statusa, a ti učenici ujedno češće odabiru gimnazijske programe kod prijelaza u srednju školu, čije je gradivo uobičajeno više opterećeno matematikom od strukovnih škola (Braš Roth i sur., 2008.; Cvitan i sur., 201, De Graaff, 1988., Bourdieu, 1996.; Sirin, 2005.; Jungbauer-Gans, 2006.; Meier Jaeger, 2009., pregled autora u Baranović, Jugović i Puzić, 2013.). Istraživanje koje su poduzeli Baranović, Jugović i Puzić obuhvatilo je 693 učenika osmih razreda u Zagrebačkoj županiji i Gradu Zagrebu. Kada je riječ o rodnim razlikama, istraživanje je pokazalo da bolje rezultate u matematici postižu učenice, a značajno veći postotak učenica od učenika planira upisati gimnazijske programe. Također, istraživanje je pokazalo da je uspjeh iz matematike bolji što je viši status obrazovanja roditelja, da je povezan sa posjedovanjem određenih uvjeta koji pomažu školski uspjeh, poput posjedovanja vlastitoga računala, stola za učenje, različitih vrsta literature, a osim toga, djeca obrazovanih roditelja češće planiraju upisati gimnazijske programe.

3.3. Školski uspjeh i odrastanje u materijalno nepovoljnim uvjetima

Neki autori ističu primat financijskog aspekta socioekonomskog statusa roditelja pred obrazovanjem i zanimanjem roditelja u objašnjenju školskog uspjeha djece (McLoyd, 1988., prema: Babarović, Burušić, Šakić, 2010.)

Jedan od pristupa koji govori o povezanosti materijalnih resursa sa školskim uspjehom je „obiteljski investicijski model“ (Conger, Donnellan, 2007., prema: Bilić, 2016: 94 – 95). Ovaj pristup pretpostavlja da će oni roditelji koji imaju bolji pristup materijalnim sredstvima imati i veću mogućnost investiranja u razvoj svoje djece, primjerice, kupnjom različite opreme i materijala koja razvijaju vještine i znanja, pružanjem dodatne pouke, plaćanje putovanja i sl. Uspjeh djece u tom je slučaju potpomognut i drugim karakteristikama koje uobičajeno dolaze uz veću imovinsku moć, a to društvene veze, društveni status i moć.

Nasuprot tome je „model obiteljskog stresa“ koji promatra relacije između imovinskog statusa te odnosa roditelja i djece (Conger, Conger, Martin, 2010., prema: Bilić, 2016: 94 – 95). Naime, ovaj pristup vidi kvalitetu obiteljskih odnosa podložnima financijskom stanju obitelji odnosno roditelja. Uslijed stresa zbog financijske nemoći i nemogućnosti zadovoljenja potreba za kvalitetnom prehranom, stambenom sigurnošću i sl., roditelji proživljavaju negativne emocije i stres, što često dovodi do emocionalnih problema, svađa i razvoda brakova. Svakodnevni život prožet financijskom nemoći neminovno utječe na kakvoću odnosa roditelja i djece te se nerijetko događa da roditelji opterećeni stresom pribjegavaju zlostavljanju, kažnjavanju i zanemarivanju svoje djece (Engle, Black, 2008., prema: Bilić 2016: 95). Nasuprot tome, obitelji višeg socioekonomskog statusa roditelja, manje ili nikako opterećenih financijskim nedaćama, karakterizira znatno veća razina strpljenja za djecu, iskazivanje nježnosti te veći interes i uključenost u razvoj djece.

Iz prethodno navedenog se utjecaj materijalnih uvjeta života na obrazovanje djece može promatrati kroz sferu izravnog utjecaja i neizravnog utjecaja (Berger, Paxon, Waldfogel, 2009., prema: Bilić, 2016: 95). Izravan utjecaj materijalno nepovoljnih uvjeta ili siromaštva ogleda se u nemogućnosti osiguranja kvalitetne prehrane, stambenih uvjeta, školskog pribora i aktivnosti koje pospješuju obrazovne ishode. Neizravan utjecaj materijalnih uvjeta na školski uspjeh još je i

važniji, a prepoznaje se u odnosu roditelja prema djeci koji uslijed manjka materijalnih životnih sredstava naginje zanemarivanju, neodgovornosti i nedovoljnoj potpori roditelja prema djeci.

Kronični je stres koji roditelji doživljavaju zbog materijalne oskudice prenosiv na djecu, a prema Evans i Kim (2013., prema: Bilić, 2016: 95) upravo je kronični stres glavno sredstvo koje povezuje lošiji školski uspjeh sa materijalnom oskudicom. Ovome u prilog idu i istraživanja koja su se bavila neurobiološkim razvojem djece koja žive u siromaštvu. Naime, Hair i sur. (2015., prema: Bilić, 2016: 95) su u svojem istraživanju djece u starosti od 4 do 22 godine utvrdili poteškoće u razvoju onih dijelova mozga koji sudjeluju u učenju upravo kod djece koja su odrasla u siromašnim obiteljima. Također, Jensen (2009., prema: Bilić, 2016: 96) navodi kako su poteškoće u razvoju mozga djece iz siromašnih obitelji povezane i s poteškoćama koje se javljaju u svladavanju jezika, snalaženju u prostoru, pamćenju, razini inteligencije i kontroli.

Neki autori smatraju da se najraniji školski uspjeh najčešće ponavlja i u budućem obrazovanju i tako određuje čitav obrazovni i profesionalni put osobe (Schoon i dr., 2010., prema: Bilić, 2016: 98). Zbog toga su provedena brojna istraživanja koja se temelje na proučavanju odnosa materijalne oskudice i razvoja djece u ranom djetinjstvu. Schoon i dr. (2010., prema: Bilić, 2016: 96) su na temelju podataka prikupljenima u istraživanju „Millenium Cohort Study“ u Velikoj Britaniji zaključili kako je kod djece koja su u dugom periodu bila izložena financijskim problemima u obitelji primjetan statistički značajan štetan učinak na bihevioralni i kognitivni razvoj. Slični nalazi proizlaze iz nacionalnog longitudinalnog istraživanja djece i mladih u Kanadi (Thomas, 2006., prema: Bilić, 2016: 97) koje je pokazalo povezanost obrazovanja roditelja i nižeg dohotka sa slabije razvijenim socijalnim kompetencijama djece: društvenošću, vještinama računanja, komuniciranja, upotrebom vokabulara i dr.. Također, UNICEF-ovo istraživanje roditelja djece rane dobi u Hrvatskoj (Pećnik, 2013., prema: Bilić, 2016: 97) utvrdilo je kako djeca čiji su roditelji nižeg socioekonomskog statusa i razine obrazovanja češće doživljavaju neadekvatne roditeljske postupke, a rjeđe doživljavaju poticajne mjere za razvoj sposobnosti koje ih pripremaju za školu.

Margareta Gregurović i Simona Kuti (2006.) istraživale su učinak socioekonomskog statusa obitelji na obrazovni uspjeh učenika na temelju OECD – PISA međunarodnog istraživanja koje je 2006. obuhvatilo 5 209 učenika srednjih škola u Republici Hrvatskoj u dobi od petnaest godina. Naime, Republika Hrvatska se 2006. godine uključila u „Programme for

international Student Assessment“ (OECD PISA) koji predstavlja jedno od najznačajnijih istraživanja na međunarodnoj razini, a čiji je cilj mjerenje znanja, vještina i pismenosti učenja u svrhu kreiranja adekvatnih strategija za razvoj obrazovanja. 2006. godine u PISA istraživanju sudjelovalo je 57 zemalja čime je obuhvaćen broj od otprilike 400 000 učenika koji u rezultatima reprezentiraju oko 20 milijuna učenika, što ovo istraživanje čini vrlo značajnim. Jedan od glavnih ciljeva istraživanja je provjera spremnosti učenika za prijelaz iz osnovnoškolskog u srednjoškolsko obrazovanje pa je iz tog razloga odabrana dob od petnaest godina kao najčešća dob prijelaza iz obveznog obrazovanja. PISA-ino istraživanje je umjesto obrazovnog uspjeha općenito istraživalo prirodoslovnu pismenost, a kao indikatore socioekonomskog statusa obitelji uzeti su obrazovanje roditelja, zanimanje, prihodi kućanstva, mjesečni trošak na obrazovanje i posjedovanje različitih materijalnih pomagala obrazovanja učenika. Analiza podataka prikupljenih istraživanjem pokazala je sljedeće:

[B]olje rezultate iz prirodoslovne pismenosti postižu učenici čiji roditelji imaju više rangirano zaposlenje, čije obitelji posjeduju više obrazovnih resursa, knjiga i kulturnih dobara, učenici iz obitelji s višim mjesečnim prihodom kućanstva i manjim izdacima za obrazovanje te iz obitelji u kojima barem jedan od roditelja ima završenu srednju školu. (Gregurović, Kuti, 2010: 187)

Jedan od čimbenika koji značajno mogu doprinijeti odrastanju u nepovoljnim materijalnim uvjetima je gubitak posla. Ariel Kalil (2009.) se u svom radu *Joblessness, family relations and children's development* bavi temom nezaposlenosti roditelja te navodi kako gubitak posla ne pogađa samo jednu osobu nego obitelj u cjelini te se negativno odražava na dobro obitelji, bračne odnose i socijalizacijske prakse. Iako je povezanost socioekonomskih uvjeta života s akademskim postignućima djece često istraživanja tema u posljednjih dvadesetak godina, još uvijek ne postoji dovoljan broj studija koje jasno potvrđuju negativan utjecaj nezaposlenosti na uspjeh djece. Tomu je pridonijela i promjena u obiteljskim ulogama u smislu smanjenja uloge oca kao glavnog hranitelja obitelji, a poboljšanju položaja žena na tržištu rada.

Kalil promatra nezaposlenost roditelja u svjetlu već navedenih teorija, obiteljske investicijske teorije i teorije obiteljskog stresa. Nezaposlenost u okviru investicijske teorije se može promatrati kao čimbenik koji onemogućava pribavljanje resursa i dobara koji potiču akademska postignuća djece (Duncan, Brooks-Gunn, 1997, prema: Kalil, 2009: 16). Model obiteljskog stresa naglašava roditeljsko ponašanje kao sponu između nepovoljnih socijalnih uvjeta i razvoja djeteta. Prema tome, stres roditelja uslijed gubitka posla dovodi do inhibiranja

emocionalne topline roditelja, a povećava mogućnost nekontroliranog ponašanja spram djece. Također, Cummings i Keller (2007., prema: Kalil, 2009: 17) navode kako s gubitkom posla nerijetko dolaze problemi u odnosu supružnika te bračni konflikti koji ostavljaju posljedice na opće stanje djece i izazivaju probleme u prilagodbi djece na nove odnose u obitelji. Međutim, Kalil navodi i treću perspektivu kojom pretpostavlja da djeca oblikuju svoja buduća ekonomska očekivanja promatrajući iskustva vezana za posao svojih roditelja, što u konačnici može biti povezano i s akademskim postignućima djece. Jednako tako, djeca interpretiraju roditeljska iskustva vezana za gubitak posla i nezaposlenost. S jedne strane, nezaposlenost djeci može poslužiti kao motivacija da što boljim akademskim postignućima osiguraju bolje i sigurnije poslove nego njihovi roditelji. S druge strane, negativno iskustvo nezaposlenosti roditelja može biti razlog nižoj motivaciji i manjem angažmanu u akademskom smislu (Barling, Dupre, Hepburn, 1998; Galambos, Silbereisen, 1987, pregled autora u Kalil, 2009: 17).

3.4. Struktura obitelji i odgojni uvjeti kao čimbenici školskog uspjeha

Povezanost strukture obitelji i odnosa unutar obitelji sa školskim uspjehom djece često su kao čimbenici bili predmetom istraživanja. Ova istraživanja su nastojala utvrditi postoji li razlika u školskom uspjehu djece koja žive u obiteljima s oba roditelja i onih koji žive u obiteljima s jednim roditeljem te jesu li roditeljski postupci povezani sa školskim uspjehom djece. Babarović, Burušić i Šakić (2010: 240) navode neka od istraživanja koja su pokazala lošiji školski uspjeh djece rastavljenih roditelja, no treba naglasiti kako razlika u uspjehu s obzirom na roditeljski status nije bila velika, ali ipak statistički značajna i stabilna tijekom promatranog perioda (Amato i Keith, 1991., Reifman, Villa, Amans, Rethinam i Telesca, 2001.). Pong smatra (1997., prema: Babarović, Burušić, Šakić, 2010: 240) kako se „[o]bjašnjenja lošijeg školskog uspjeha učenika iz jednoroditeljskih obitelji ili obitelji rastavljenih roditelja obično [...] temelje na njihovoj većoj ekonomskoj deprivaciji, odnosno na manjoj uključenosti roditelja u obrazovanje djeteta, tj. smanjenom socijalnom kapitalu“.

Istraživanja koja se bave proučavanjem uloge roditeljskih postupaka na razvoj djece često upućuju na razliku između emocionalnosti i kontrole (Martin i Colbert, 1997; Cummings, Davies i Campbell, 2000, prema: Macuka, Burić: 490). Razina emocionalnosti može se opisati (Macuka, Burić, 2015: 490) „podrškom, toplinom, osjetljivošću, prihvaćanjem ili negovanjem. Kako je

riječ o bipolarnoj dimenziji roditeljskoga ponašanja, na jednom kraju ove dimenzije nalazi se emocionalna toplina i prihvaćanje djeteta, a na drugom kraju hladnoća, odbacivanje, udaljenost i neprijateljstvo prema djetetu“. Nasuprot emocionalnosti stoji kontrola koja obuhvaća psihološku i bihevioralnu kontrolu (Cummings i sur., 2000, prema: Macuka, Burić, 2015: 490). Macuka i Burić na sljedeći način opisuju ove dvije vrste kontrole:

Razlikovanje psihološke i bihevioralne kontrole naglašava na što je kontrola usmjerena, dakle na koji aspekt djetetova razvoja. Dok bihevioralna kontrola uključuje postavljanje pravila ponašanja i dopuštenih granica kako bi se izbjeglo nepoželjno ponašanje kod djece, psihološkom kontrolom roditelji nastoje pratiti djetetove unutarnje doživljaje, emocije i misli te primjenjuju niz odgojnih postupaka koji ne pogoduju razvoju djetetove psihološke nezavisnosti, samostalnosti i individuacije. Psihološka kontrola često je posljedica prikrivene agresije i očituje se kao manipuliranje djetetovim ponašanjem kritiziranjem, stvaranjem osjećaja krivnje te omalovažavanjem djetetovih osjećaja. (Macuka, Burić, 2015: 490)

Darling i Steinberg (1993., prema: Šimić, Klarin, Proroković, 2011: 33) su proučavali utjecaj roditeljskog postupanja sa školskim uspjehom djece. Roditeljska postupanja podijelili su u dvije kategorije: roditeljski stil i roditeljske postupke. Zaključili su da roditeljski postupci koji uključuju pomoć i nadgledanje djece u izvršavanju domaće zadaće te praćenje djetetovog napretka u školi imaju izravan utjecaj na školski uspjeh djece. Fisher i sur. (2003., prema: Šimić, Klarin, Proroković, 2011: 34) tvrde da su postignuća djece u akademskom smislu i njihovo ponašanje povezana s aktivnom uključenosti roditelja u život djece, a nedovoljna uključenost i propuštanje nadgledanja povezano je s pojavom delikventnih ponašanja, poteškoća u učenju i sl. Roditeljski stil, s druge strane, ima neizravan utjecaj na školski uspjeh te je zapravo segment koji je zadužen za moderiranje odnosa između roditeljskih postupaka i uspjeha u školi. Roditeljski odgojni stil se može definirati (Šimić, Klarin, Proroković, 2011: 34) kao „zbroj [...] roditeljskih stavova prema djetetu, emocionalne klime unutar koje se odvijaju različiti roditeljski postupci, te je od središnje važnosti za uspješnost roditeljstva budući da o njemu ovisi hoće li i kako dijete prihvatiti roditeljske postupke“. Pokazalo se da najbolji utjecaj na školski uspjeh djece ima autoritativni (demokratski-doslijedan) stil roditeljstva (Dornbusch i sur., 1987.; Mandara, 2006.; Seid i Mikre, 2008.; Spera, 2005.; Steinberg i sur., 1992., pregled autora u Šimić, Klarin, Proroković, 2011: 34) koji ne obilježava agresivnost i restriktivno kontroliranje (Lakshmi i Arora, 2006.; Rohner, 2010, pregled autora u Šimić, Klarin, Proroković, 2011: 34). Nasuprot tome, lošiji školski uspjeh te neprilagođeni razvojni ishodi kod djece, poput agresije, povlačenja i poremećaja koncentracije, povezana su s roditeljskim postupcima koje karakterizira manjak

podrške (Cummings i sur., 2000), prema: Macuka, Burić, 2000: 491). Također, veća razina motivacija, bolji školski uspjeh i socijalne vještine povezane su s roditeljskim postupcima koje odlikuje prihvaćanje i nježnost (Steinberg, 2001, prema: Macuka, Burić, 2000: 491).

4. Analiza podataka o upisima u srednje škole učenika s otežanim uvjetima obrazovanja

Osnovni cilj eksplorativnog istraživanja provedenoga u sklopu ovoga rada jest istražiti povezanost između nepovoljnih ekonomskih, socijalnih i odgojnih uvjeta obrazovanja i odabira zanimanja prilikom upisa u prvi razred srednje škole. Glavno istraživačko pitanje istraživanja je upisuju li učenici s otežanim uvjetima obrazovanja češće manje atraktivne srednjoškolske programe. Također, istraživanjem se željelo odgovoriti na sljedeća specifična istraživačka pitanja:

- 1) Kakav je trend u broju učenika koji su prilikom upisa prvog razreda srednje škole ostvarili dodatni bod za nepovoljne ekonomske, socijalne ili odgojne čimbenike koji su mogli utjecati na njihovo obrazovanje, za školske godine 2012./2013. – 2016./2017.?
- 2) Jesu li strukovni programi kraćeg trajanja bili manje atraktivni učenicima koji su upisali prvi razred srednje škole u školskim godinama 2012./2013. – 2016./2017.?
- 3) Jesu li učenici koji su ostvarili dodatne bodove temeljem otežanih uvjeta školovanja zbog nepovoljnih ekonomskih, socijalnih ili odgojnih čimbenika češće upisivali manje atraktivne srednjoškolske programe u školskim godinama 2012./2013. – 2016./2017.?

Istraživanje je provedeno na temelju statističkih podataka Nacionalnog informacijskog sustava prijave i upisa u srednje škole i podataka koje je za potrebe ovoga rada ustupilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja, a obuhvaća podatke o upisima učenika u prvi razred srednje škole u školskim godinama 2012./2013. – 2016./2017. Rezultati ovoga istraživanja mogu doprinijeti zanimanju za temu upisa srednjih škola, ali još više za uvjete u kojima se učenici obrazuju, kako bi se provela detaljnija istraživanja te pomoću njih razvile strategije za unaprjeđenje

obrazovanja. Naime, prema *Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije* (2014.) cilj je postići „kvalitetno, učinkovito i relevantno obrazovanje dostupno svima pod jednakim uvjetima“.

Pregled literature i istraživanja u prethodnim poglavljima ovoga rada usmjerili su očekivanja u pogledu rezultata analize podataka. Naime, očekivana pretpostavka je da oni učenici na čiji su školski uspjeh utjecali otežani ekonomski, socijalni ili odgojni čimbenici, češće upisuju manje atraktivne programe obrazovanja odnosno strukovne programe u kraćem trajanju.

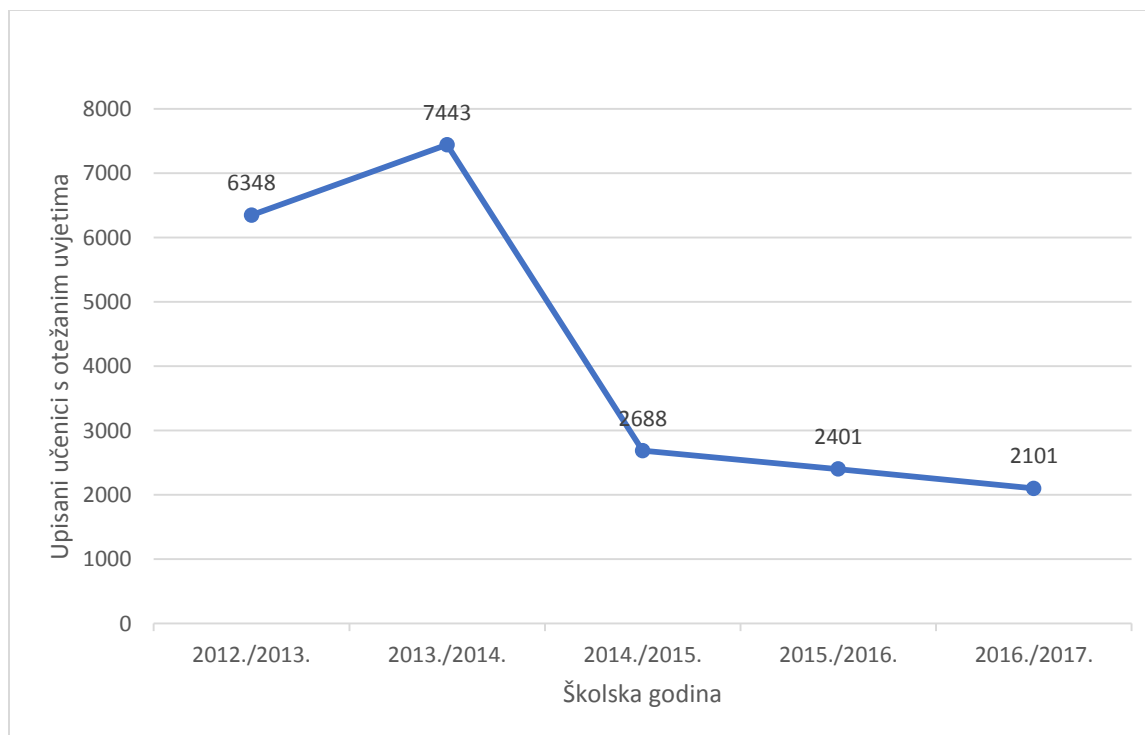
4.1. Materijal i metode

U istraživanju su korišteni sekundarni izvori odnosno statistički podaci Nacionalnog informacijskog sustava prijava i upisa u srednje škole te podaci koje je za potrebe ovoga rada ustupilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Prije upotrebe statističkih podataka, elektroničkom poštom poslana je zamolba za pristup informacijama i zatraženo je odobrenje za korištenje Ministarstva znanosti i obrazovanja te Hrvatske akademske mreže – CARNET, koje pruža podršku ustanovama i osobama koje sudjeluju u postupku upisa u srednje škole. Specifična okolnost ovoga istraživanja jest to da je autorica diplomskog rada kao agent CARNET-ovog helpdeska za podršku upisima u srednje škole bila zaposlena kao redoviti student u razdoblju od svibnja 2015. do rujna 2018. godine. Stoga je u zamolbi za korištenje podataka upućenoj Ministarstvu znanosti i obrazovanja posebice izdvojena okolnost da autorica diplomskog rada ima pristup administratorskom sučelju NISpuSŠ-a odnosno podacima koji su predmet istraživanja diplomskoga rada. Također, u zamolbi je istaknuto da će u radu biti korišteni samo skupni statistički podaci koji pokazuju ukupni broj upisanih učenika, koji su ostvarili dodatne bodove temeljem otežanih ekonomskih, socijalnih ili odgojnih čimbenika koji su mogli utjecati na njihovo obrazovanje, u pojedine programe školskih godina 2012./2013. - 2017./2018., ali će pritom biti anonimizirani te da se u radu neće otkrivati identitet niti pojedinačni podaci učenika. Zaključno, Ministarstvo znanosti i obrazovanja pozitivno je odgovorilo na zamolbu za korištenje podataka za potrebe izrade diplomskog rada te je autorici elektroničkom poštom dostavljena tablica koji sadrži tražene podatke. Kako bi se podaci o upisima učenika s otežanim uvjetima obrazovanja mogli dovesti u odnos s ukupnim brojem upisanih učenika pojedine školske godine, iz sučelja Nacionalnog informacijskog sustava prijava i upisa u srednje škole preuzeta su već gotova izvješća u obliku tablica.

4.2. Rezultati

Prema podacima koje je ustupilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja, u Dijagramu 1. prikazan je trend u broju učenika koji su prilikom upisa u prvi razred srednje škole ostvarili dodatni bod zbog nepovoljnih ekonomskih, socijalnih ili odgojnih uvjeta koji su mogli utjecati na njihovo obrazovanje. Broj učenika upisanih s dodatnim bodom je u školskoj godini 2012./2013. iznosio 6348, a u školskoj godini 2013./2014. je iznosio 7443. Međutim, u školskoj godini 2014./2015. zabilježen je značajan pad broja učenika koji su ostvarili dodatni bod temeljem otežanih uvjeta obrazovanja na 2688 učenika. Nakon toga, broj učenika koji se školovao u otežanim uvjetima bio je u blagom padu te je u školskoj godini 2016./2017. 2101 učenik ostvario dodatni bod za otežane uvjete školovanja.

Dijagram 1: Učenici koji su ostvarili dodatni bod temeljem otežanih uvjeta obrazovanja

Jedna od pretpostavki ovoga istraživanja jest da učenici koji su ostvarili dodatni bod zbog otežanih ekonomskih, socijalnih ili odgojnih uvjeta koji su mogli utjecati na njihovo školovanje

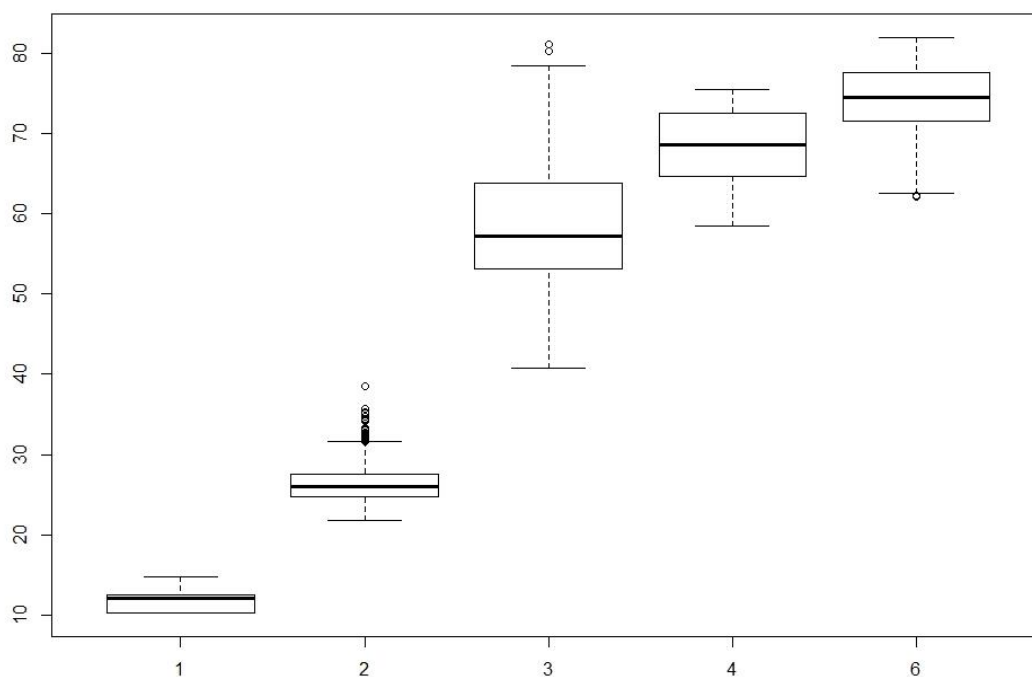

češće upisuju manje atraktivne srednjoškolske programe, tj. strukovne programe u kraćem trajanju. Kako bi se ova pretpostavka provjerila bilo je potrebno odrediti indikator atraktivnosti programa. Za potrebe ovoga istraživanja indikatorom je određen prosječni broj bodova koji je bio potreban za upis u pojedini školski program te je korišteno jedno od izvješća Nacionalnog informacijskog sustava prijave i upisa u srednje škole. Korišteno izvješće sadrži podatke o prosječnim brojevima bodova koji su bili potrebni za upis u pojedini srednjoškolski program te podatke o najmanjem i najvećem broju bodova s kojima je neki učenik upisan u program, pri čemu su analizirani podaci samo ljetnih upisnih rokova. Zbog dosljednosti u klasifikaciji srednjoškolskih programa u ovome radu, pojedinačni programi u izvješću podijeljeni su u grupe: dvogodišnji, trogodišnji i četverogodišnji strukovni programi, petogodišnji program te gimnazijski programi. *Boxplot* dijagrami koji će biti prikazani ne sadrže šestu grupu programa u koju su iznimno, za potrebe ove analize, smještene sportski i umjetnički programi zbog specifičnosti u postupku upisa.

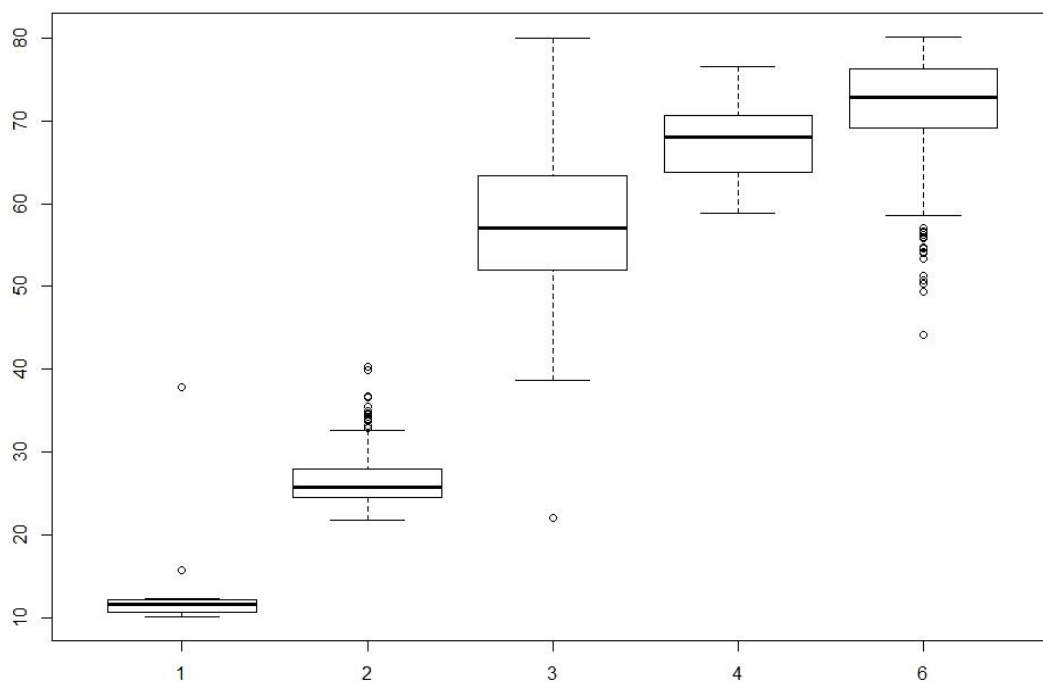
Dakle, Blox-Plot dijagrami koji se nalaze u nastavku rada sadrže prikaz prosjeka prosječnog broja bodova s kojima su učenici upisani u dvogodišnje (1), trogodišnje (2) ili četverogodišnje (3) strukovne programe, petogodišnji program (4) te gimnazijske programe (6). U analizi su izostavljeni podaci za grupu programa koja je obuhvatila sportske i umjetničke programe (5). Os y prikazanih dijagrama prikazuje prosjek prosječnog broja bodova koji je bio potreban za upis u pojedinu grupu programa. Podaci prikazani u dijagramu odnose ne na učenike koji su upis u prvi razred srednje škole ostvarili u ljetnom upisnom roku školskih godina 2012./2013. – 2016./2017. Može se primijetiti kako je prosjek prosječnog broja bodova za pojedinu grupu programa obrazovanja bio ujednačen u svim školskim godinama koje je obuhvatila analiza. Dvogodišnji strukovni programi upisali su učenike s prosječno najnižim prosjekom ocjena, zatim trogodišnji strukovni programi, četverogodišnji strukovni programi te petogodišnji program. Gimnazijski programi upisivali su učenike s najvećim prosječnim prosjekom bodova temeljem ocjena osnovne škole. Nadalje, grafički prikazi pokazali su najveću varijaciju u prosječnom broju bodova koji je bio potreban za upis u četverogodišnje programe, što pokazuju gornje i donje linije koje omeđuju „kutije“. Četverogodišnji strukovni programi upisali su učenike čiji se prosječni broj bodova nalazi u najširem rasponu u odnosu na druge grupe programa. Zanimljivi su također grafički prikazi prosječnog broja bodova koju su bili potrebni za upis u trogodišnje i gimnazijske programe. Naime, grafički prikazi odaju da su u

trogodišnje strukovne redovito bili upisivani i neki učenici s brojem bodova znatno iznad prosjeka ostalih učenika. Također, gimnazijski programi upisivali su dio učenika koji su ostvarili relativno mali broj bodova u odnosu na ostale učenike u gimnazijskim programima. Zaključno, gimnazijski programi su najatraktivniji programi za upis u prvi razred srednje škole, a slijede ga petogodišnji medicinski program, četverogodišnji strukovni programi, trogodišnji strukovni programi i dvogodišnji strukovni programi.

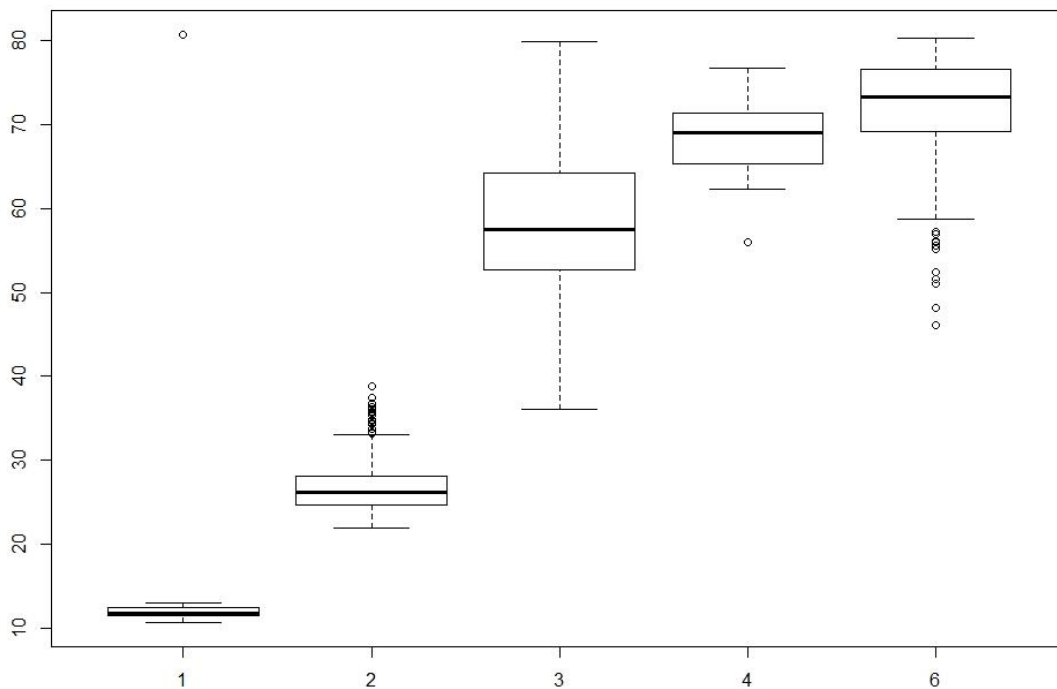
Dijagram 2: Prosječni broj bodova koji su kandidati ostvarili za upis u srednjoškolske programe u školskoj godini 2012./2013.

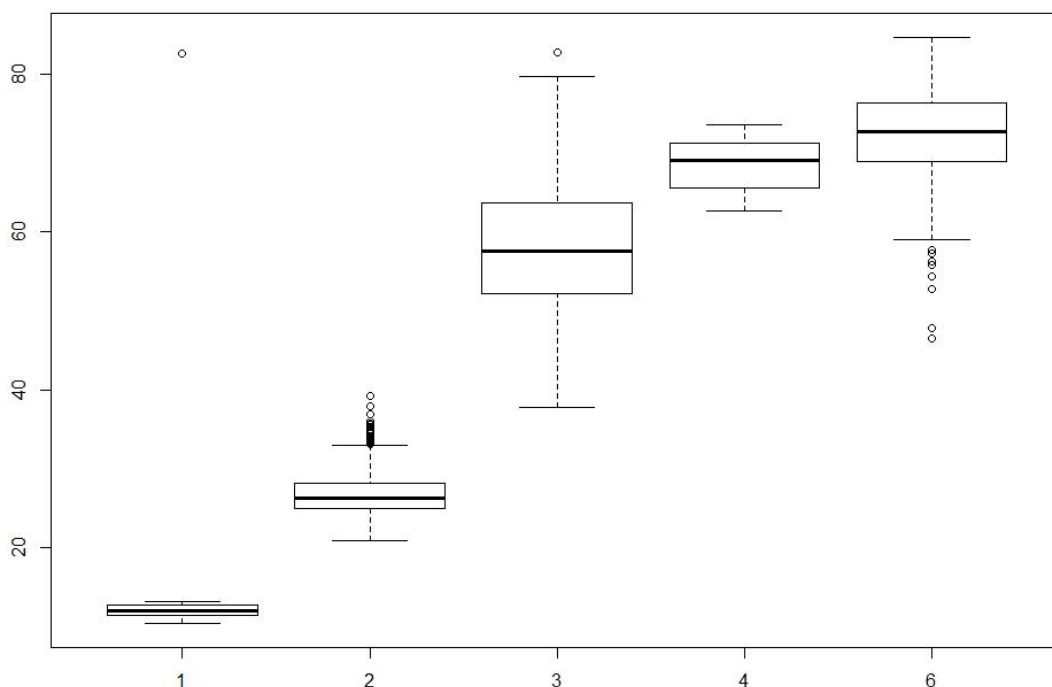
Dijagram 3 : : Prosječni broj bodova koji su kandidati ostvarili za upis u srednjoškolske programe u školskoj godini 2013./2014.

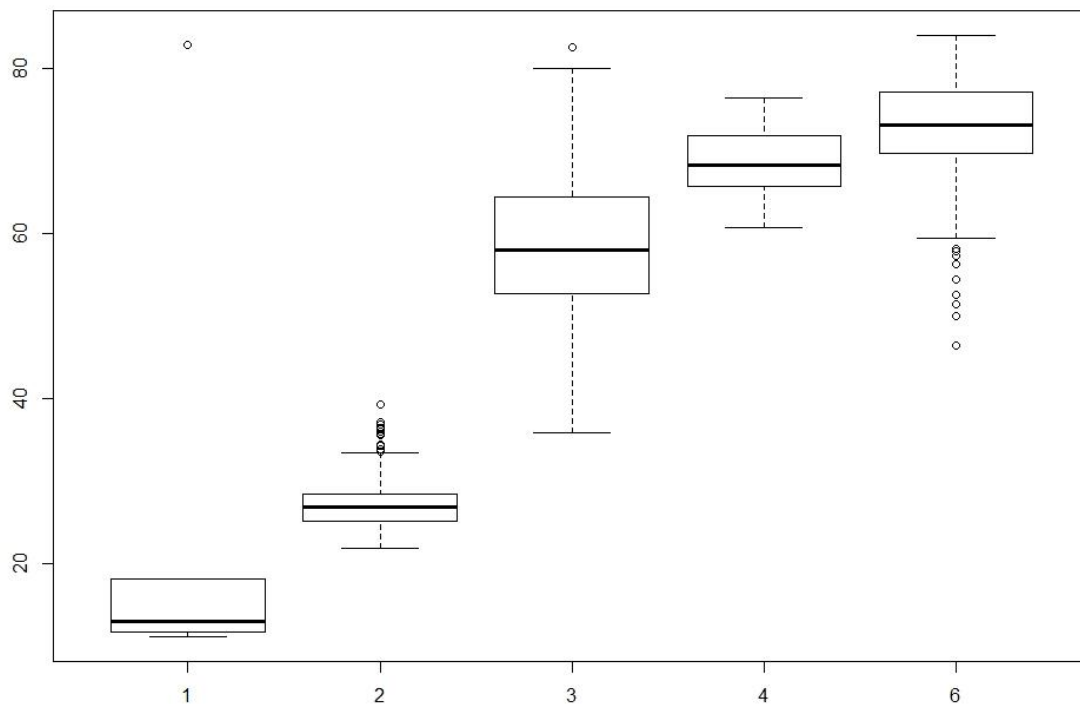
Dijagram 4 : : Prosječni broj bodova koji su kandidati ostvarili za upis u srednjoškolske programe u školskoj godini 2014./2015.

Dijagram 5: : Prosječni broj bodova koji su kandidati ostvarili za upis u srednjoškolske programe u školskoj godini 2015./2016.

Dijagram 6: : Prosječni broj bodova koji su kandidati ostvarili za upis u srednjoškolske programe u školskoj godini 2016./2017.

Prema podacima koje je ustupilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja analiziran je odnos učenika koji su za upis u programe obrazovanja ostvarili dodatni bod za otežane uvjete obrazovanja zbog nepovoljnih ekonomskih, socijalnih i odgojnih uvjeta koji su mogli utjecati na njihovo obrazovanje s učenicima koji za upis u iste nisu ostvarili dodatni bod. Tablice prikazuju podatke za učenike upisane u prvi razred srednje škole školskih godina 2012./2013. – 2016./2017. Pretpostavka je kako učenici koji su ostvarili dodatni bod za otežane uvjete obrazovanja češće upisuju strukovne programe, a za provjeru ove tvrdnje upotrijebljen je hi-kvadrat test. Programi obrazovanja pritom su podijeljeni u pet osnovnih skupina: programi niže stručne spreme (dvogodišnji), trogodišnji strukovni programi, četverogodišnji strukovni programi, petogodišnji strukovni programi i gimnazijski programi. Tablice u nastavku prikazuju je li broj učenika koji su upisali prvi razred srednje škole i pritom ostvarili dodatni bod za otežane uvjete statistički značajno veći od očekivanoga, što označava znak plusa (+), ili je očekivani broj manji, što označava znak minusa (-). Izostanak jednog od navedenih znakova upućuje na to da podaci dobiveni analizom ne odstupaju od očekivanih.

Tablica 1: Zastupljenost učenika s otežanim uvjetima obrazovanja u školskoj godini 2012./2013.

2012./2013.	Bez otežanih uvjeta	Otežani uvjeti
Niža stručna sprema (2 g.)	91	24
	(-)	(+)
Trogodišnja srednja škola	11779	711
	(-)	(+)
Četverogodišnja strukovna srednja škola	19600	833
	(+)	(-)
Petogodišnji program (med. teh.)	1126	65
Gimnazija	12201	468
	(+)	(-)
hi kvadrat = 143.81, df = 4		

Tablica 1. prikazuje broj učenika koji su u školskoj godini 2012./2013. upisani u prvi razred srednje škole. Znak plusa u stupcu učenika koji su ostvarili dodatni bod za otežane uvjete pojavljuje se u dva slučaja, konkretno kod programa niže stručne spreme i trogodišnjih strukovnih programa. U školskoj godini 2012./2013. je u dvogodišnje strukovne programe upisan

91 učenik bez dodatnog boda i 24 učenika s dodatnim bodovima za otežane uvjete obrazovanja, što je statistički značajno više od očekivanoga. Nadalje, u trogodišnje strukovne programe upisano je 11779 učenika bez dodatnog boda, a 711 učenika koji su ostvarili dodatni bod za otežane uvjete obrazovanja, što je također statistički značajno više od očekivanoga. Nasuprot tome, broj upisanih učenika koji su ostvarili dodatni bod temeljem otežanih uvjeta obrazovanja u četverogodišnjim strukovnim programima i gimnazijskim programima statistički je značajno manji od očekivanoga. Zaključno, broj učenika koji su ostvarili dodatni bod temeljem otežanih uvjeta obrazovanja u petogodišnjim programima odnosno programima za stjecanje strukovne kvalifikacije medicinska sestra opće njege/medicinski tehničar opće njege ne odstupa od očekivanoga.

Tablica 2: Zastupljenost učenika s otežanim uvjetima obrazovanja u školskoj godini 2013./2014.

2013./2014.	Bez otežanih uvjeta	Otežani uvjeti
Niža stručna sprema (2 g.)	78	56
	(-)	(+)
Trogodišnja srednja škola	10112	818
	(-)	(+)
Četverogodišnja strukovna srednja škola	18866	956
	(-)	(+)
Petogodišnji program (med. teh.)	966	82
	(-)	(+)
Gimnazija	11966	489
	(-)	(+)
hi kvadrat = 517.43, df = 4		

Tablica 2. prikazuje prikazuje broj učenika koji su u školskoj godini 2013./2014. upisani u prvi razred srednje škole. Vidljivo je da se znak plusa pojavljuje u svim kategorijama stupca koji se odnosi na učenike s otežanim uvjetima obrazovanja. Dakle, u školskoj godini 2013./2014. Hi-kvadrat test upućuje na statistički značajno veći broj učenika upisanih uz dodatni bod za otežane uvjete obrazovanja u svih pet kategorija programa obrazovanja.

Tablica 3: Zastupljenost učenika s otežanim uvjetima obrazovanja u školskoj godini 2014./2015.

2014./2015.	Bez otežanih uvjeta	Otežani uvjeti
Niža stručna sprema (2 g.)	62	59
	(-)	(+)
Trogodišnja srednja škola	9922	974
	(-)	(+)
Četverogodišnja strukovna srednja škola	17913	1026
	(+)	(-)
Petogodišnji program (med. teh.)	861	71
Gimnazija	11153	558
	(+)	(-)
hi kvadrat = 571.74, df = 4		

Tablica 3. prikazuje broj učenika koji su u školskoj godini 2014./2015. upisani u prvi razred srednje škole. Hi-kvadrat test pokazao je statistički značajno veći broj upisanih učenika koji su ostvarili dodatni bod temeljem otežanih uvjeta obrazovanja u dvjema kategorijama programa. Dakle, statistički značajno veći broj učenika s otežanim uvjetima obrazovanja od očekivanoga upisao je programe niže stručne spreme u trajanju od dvije godine te u trogodišnje strukovne škole. Broj upisanih učenika s otežanim uvjetima obrazovanja statistički je značajno manji u četverogodišnjim strukovnim programima te gimnazijskim programima. U petogodišnjim programima broj upisanih učenika s dodatnim bodom ne odstupa od očekivanja.

Tablica 4: : Zastupljenost učenika s otežanim uvjetima obrazovanja u školskoj godini 2015./2016.

2015./2016.	Bez otežanih uvjeta	Otežani uvjeti
Niža stručna sprema (2 g.)	67	66
	(-)	(+)
Trogodišnja srednja škola	6888	2427
	(-)	(+)
Četverogodišnja strukovna srednja škola	15332	3072
	(+)	(-)
Petogodišnji program (med. teh.)	848	195
Gimnazija	9735	1683
	(+)	(-)
hi kvadrat = 585.92, df = 4		

Tablica 4. prikazuje broj učenika koji su u školskoj godini 2015./2016. upisani u prvi razred srednje škole. Zastupljenost učenika koji su ostvarili dodatni bod temeljem otežanih uvjeta obrazovanja u školskoj godini 2015./2016. slična je ranijoj školskoj godini. Dakle, broj učenika s otežanim uvjetima obrazovanja statistički je značajno veći od očekivanoga u programima niže stručne spreme i trogodišnjim strukovnim školama. S druge strane, broj učenika koji su se školovali u otežanim uvjetima je statistički značajno manji u četverogodišnjim strukovnim školama i gimnazijskim programima. Jednako kao u školskoj godini 2014./2015., nema odstupanja u očekivanom broju učenika upisanih u petogodišnji program obrazovanja.

Tablica 5: Zastupljenost učenika s otežanim uvjetima obrazovanja u školskoj godini 2016./2017.

2016./2017.	Bez otežanih uvjeta	Otežani uvjeti
Niža stručna sprema (2 g.)	13	82
	(-)	(+)
Trogodišnja srednja škola	6709	2234
	(-)	(+)
Četverogodišnja strukovna srednja škola	15162	2546
Petogodišnji program (med. teh.)	763	176
Gimnazija	9668	1310
	(+)	(-)
hi kvadrat = 1034.3, df = 4 ,		

Tablica 5. prikazuje broj učenika koji su u školskoj godini 2016./2017. upisani u prvi razred srednje škole. U školskoj godini 2016./2017. upisan je statistički značajno veći broj učenika s otežanim uvjetima obrazovanja od očekivanog u programe niže stručne spreme te trogodišnje strukovne programe. Ponovno je statistički značajno manji broj od očekivanoga broja učenika koji su ostvarili dodatni bod temeljem otežanih uvjeta obrazovanja upisan u gimnazijske programe. Zaključno, u školskoj godini 2016./2017. broj učenika s otežanim uvjetima obrazovanja upisanih u četverogodišnje strukovne programe i petogodišnji program obrazovanja ne odstupa od očekivanoga.

Prethodne tablice prikazale su broj učenika koji su upisani u prvi razred srednje škole prema tome jesu li ili nisu ostvarili dodatne bodove temeljem otežanih ekonomskih, socijalnih ili odgojnih uvjeta koji su mogli utjecati na njihovo dosadašnje obrazovanje. Statistički značajno veći broj učenika na koje su utjecali nepovoljni ekonomski, socijalni ili odgojni čimbenici od očekivanoga u svim školskim godinama zabilježen je u kategoriji programa niže stručne spreme te trogodišnjim strukovnim programima. U trima školskim godinama zabilježen je statistički značajno manji broj učenika s otežanim uvjetima obrazovanja od očekivanoga u četverogodišnjim strukovnim programima te gimnazijskim programima. Opći zaključak je stoga da su u školskim godinama 2012./2013. – 2016./2017. prezastupljeni učenici s otežanim uvjetima obrazovanja u dvogodišnjim i trogodišnjim strukovnim programima, a podzastupljeni u gimnazijskim i četverogodišnjim strukovnim programima. Nadalje, petogodišnji programi

pretežito ne pokazuju odstupanja od očekivanoga broja upisanih učenika s otežanim uvjetima obrazovanja, a značajna iznimka zabilježena je tek u školskoj godini 2013./2014. kada je broj bio značajno veći od očekivanoga.

Dobiveni rezultati su u skladu s ranije predstavljanim teorijama o povezanosti okolnosti odrastanja sa školskim uspjehom djece. Budući da rezultati analize podataka pokazuju da najveći dio onih učenika na čije su obrazovanje mogli utjecati otežani ekonomski, socijalni i odgojni čimbenici upisuje srednjoškolske programe u kraćem trajanju odnosno strukovne programe, može se reći da obrazovni sustav pomaže reprodukciju postojeće slike društva. Ako se prisjetimo, učenici koji su bili predmet analize u ovome radu su učenici koji su zbog otežanih uvjeta školovanja ostvarili dodatni bod za upis u prvi razred srednje škole što izravno poboljšava njihov položaj na rang ljestvicama u konkurenciji s ostalim učenicima. Međutim, ovi učenici ipak su najčešće upisivali strukovne programe u kraćem trajanju što se može protumačiti onime što Bourdieu naziva socijalnom reprodukcijom odnosno održavanjem već postojećih društvenih odnosa. U radu su, između ostaloga, predstavljena istraživanja čija je polazišna točka bila povezanost uspjeha iz matematike i odabira srednjoškolskih programa, smatravši matematiku instrumentom pristupa cijenjenim zanimanjima i povlaštenim društvenim položajima. Budući da su nastavni programi strukovnih škola najčešće manje opterećeni nastavom matematike, može se zaključiti kako samo opredjeljenje za strukovne programe učenicima s otežanim uvjetima školovanja već u početku ograničava prilike za ostvarivanje boljeg položaja na društvenoj ljestvici. Modeli obiteljskog stresa i investicijski model uklapaju se u širu sliku koja ilustrira obrazovanje djece koja žive u otežanim uvjetima. Stres uslijed materijalno nepovoljnih uvjeta života zasigurno potpomaže stremjenja učenika ka što skorijem financijskom osamostaljenju, a posredno i strukovnim školama koje ih pripremaju za tržište rada. S druge strane, ograničene mogućnosti investiranja obitelji u obrazovanje djece obilježavaju učenike od najranijih školskih dana do trenutka odabira srednjoškolskog obrazovanja, a time i usmjerenja vlastite budućnosti.

4. Rasprava i zaključak

Analiza upisa u prvi razred srednje škole učenika s otežanim uvjetima obrazovanja školskih godina 2012./2013. – 2016./2017. odgovorila je na postavljena istraživačka pitanja.

Kada je riječ o broju učenika koji svake godine iskoristi pravo dodavanja dodatnog boda za otežane uvjete obrazovanja, na djelu je trend opadanja broja takvih učenika. Potrebno je podsjetiti se kako se iz podataka koje je ustupilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja moglo uočiti kako je treću godinu elektroničkih upisa u srednje škole broj učenika s dodatnim bodom obilježio nagli pad. Nije poznato što je razlog tomu. Naime, formulacija otežanih uvjeta obrazovanja zbog nepovoljnih ekonomskih, socijalnih i odgojnih čimbenika u Pravilniku o elementima i kriterijima za upis kandidata u prvi razred srednje škole nije se mijenjala u promatranom razdoblju školskih godina 2012./2013. – 2016./2017., a kao takva primjenjivala se i na posljednjim elektroničkim upisima. Budući da se visok broj učenika s otežanim uvjetima obrazovanja pojavljuje u prve dvije godine primjene elektroničkih upisa, postavlja se pitanje nije li sustav neispravno sortirao učenike te na taj način u kategoriju otežanih uvjeta pribrojio više učenika nego što je realan broj. Također, mogućnost koja se također nameće je da su u broj učenika s otežanim ekonomskim, odgojnim i socijalnim uvjetima obrazovanja za prve dvije godine pribrojani i učenici sa zdravstvenim teškoćama i pripadnici romske manjine, budući da su to skupine kandidata koji na osnovu navedenih karakteristika također ostvaruju posebni element vrednovanja. Konačno, broj učenika s otežanim ekonomskim, socijalnim i odgojnim uvjetima valjalo bi staviti u odnos s drugim varijablama, poput smanjenja broja stanovnika i djece u Hrvatskoj, statistike o nezaposlenima, broja iseljenih, i sl. Zaključno, iz odgovora na prvo istraživačko pitanje otvara se podloga za dodatnim propitkivanjem i istraživanjem razloga koji su doveli do naglog pada broja učenika s otežanim uvjetima obrazovanja.

Drugo istraživačko pitanje za cilj je imalo otkriti jesu li strukovni programi oni programi koji su učenicima manje atraktivni prilikom odabira srednjoškolskog obrazovanja. U ovome slučaju kao indikator atraktivnosti programa uzet je prosječni broj bodova koji je bio potreban za upis u program obrazovanja. Analiza podataka pokazala je da su u školskim godinama 2012./2013. – 2016./2017. učenike s prosječno najnižim brojem bodova upisivale škole koje izvode dvogodišnje i trogodišnje strukovne programe, koji su temeljem toga procijenjeni najmanje atraktivnim programima za upis u srednju školu. Nasuprot tome, najatraktivniji

programi su gimnazijski programi koji redovito upisuju učenike s najvećim prosječnim brojem bodova. Međutim, ovdje primijenjeni način nije jedini za ispitivanje atraktivnosti programa. Za još detaljniju analizu valjalo bi proučiti tendenciju upisa, tj. promjene upisnih kvota programa kroz godine, popunjenost upisnih kvota programa na ljetnom i jesenskom roku te prioritete koje su učenici dodjeljivali programima prilikom prijave.

Posljednje istraživačko pitanje najvažnije je za temu ovoga diplomskoga rada, a njime se željelo saznati upisuju li češće učenici koji žive u otežanim uvjetima uzrokovanim ekonomskim, socijalnim ili odgojnim čimbenicima koji su mogli utjecati na njihov školski uspjeh manje atraktivne programe. Analiza koja je prethodno provedena je otkrila da su programi koji su manje atraktivni upravo dvogodišnji i trogodišnji strukovni programi čime pitanje postaje još preciznije: upisuju li učenici koji žive u otežanim uvjetima uzrokovanim ekonomskim, socijalnim ili odgojnim čimbenicima koji su mogli utjecati na njihov školski uspjeh češće dvogodišnje i trogodišnje strukovne škole? Analiza podataka koje je ustupilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja otkrila je da je statistički značajno veći broj učenika na koje su utjecali nepovoljni ekonomski, socijalni ili odgojni čimbenici od očekivanoga u svim školskim godinama upisan u kategoriji programa niže stručne spreme te u trogodišnjim strukovnim programima. U trima školskim godinama zabilježen je statistički značajno manji broj učenika s otežanim uvjetima obrazovanja od očekivanoga u četverogodišnjim strukovnim programima te gimnazijskim programima. Dakle, analiza podataka potvrdila je da učenici na čije su obrazovanje utjecali nepovoljni ekonomski, socijalni ili odgojni uvjeti češće upisuju manje atraktivne programe odnosno programe niže stručne spreme i trogodišnje strukovne programe.

Nakon što su odgovorena sva istraživačka pitanja ovoga rada nameću se nova pitanja koja bi mogla dati još šire znanje o ovoj temi, poput:

- Zašto učenici s otežanim uvjetima obrazovanja češće upisuju programe u kraćem trajanju?
- Postoji li razlika u zastupljenosti učenika po programima ovisno o tome jesu li bodove ostvarili zbog ekonomskih, socijalnih ili odgojnih čimbenika?
- Kakva je geografska raspodjela učenika s otežanim uvjetima obrazovanja?

Jedan od prvotnih ciljeva ovoga rada bio je u postojeću analizu uključiti podatke koji bi istražili kakva je struktura upisanih učenika s obzirom na kategorije otežanih ekonomskih, socijalnih ili odgojnih čimbenika te analizu upisanih učenika po županijama. Međutim, u nemogućnosti pribavljanja podataka koji bi sadržavali potrebne karakteristike ovaj cilj je izostavljen te su prethodno navedena pitanja ostala još uvijek otvorena, a glavni cilj bio je ispitati postoje li uopće naznake da učenici s otežanim uvjetima obrazovanja upisuju manje atraktivne programe. Kako je konačni odgovor na ovo pitanje potvrđan, javlja se potreba za detaljnijim istraživanjima. Pregled ranijih istraživanja i teorija dao je podlogu za pretpostavke o mogućim čimbenicima ovakvog ishoda, no tek bi analiza podataka koji bi sadržavali detaljnije informacije o upisanim učenicima mogla dati preciznija saznanja o pozadini odluka o nastavku obrazovanja među učenicima prvih razreda srednjih škola u Republici Hrvatskoj. Ako se prisjetimo da je jedno od načela obrazovanja osigurati jednake uvjete obrazovanja svim učenicima, jasno je da bi ovakve analize bile vrlo značajne u detektiranju skupina djece čiji su uvjeti „manje jednaki“ od uvjeta drugih učenika. Pravilnik o elementima i kriterijima postavio je temelj tome samim time što je učenicima, čiji su uvjeti života nepovoljno utjecali na obrazovanje, omogućio ostvarivanje dodatnih bodova. Međutim, daljnja istraživanja trebala bi doprinijeti tome da se smanjuje potreba osiguravanja dodatnog boda za otežane uvjete eliminacijom samih otežanih uvjeta.

5. Literatura

1. *Administratori škola* (2018.) Hrvatska akademska istraživačka mreža - CARNET, http://www.carnet.hr/ustanove_clanice/administratori_skola (datum posljednje izmjene: 8. veljače 2018.).
2. Amato, P., R., Keith, B. (1991.) „Parental divorce and the well-being of children: A metaanalysis“, *Psychological Bulletin*, vol. 110: 26 – 46.
3. Apple, Michael, W. (1992.) „Do the standards go far enough? Power, policy, and practice in mathematics education“, *Journal for Research in Mathematics Education*, vol. 23(5): 412 – 431.
4. Babarović, T., Burušić, J., Šakić, M. (2010.) „Psihosocijalne i obrazovne odrednice školskog uspjeha učenika osnovnih škola: dosezi dosadašnjih istraživanja“, *Suvremena psihologija*, vol. 13 (2): 235 – 255.
5. Baranović, B., Jugović, I., Puzić, S. (2013.) „Važnost obiteljskog podrijetla i roda za uspjeh iz matematike i odabir srednje škole“, *Revija za socijalnu politiku*, vol. 21 (3): 285 – 307.
6. Berger, L., Paxon, C., Waldfogel, J. (2009.) „Income and Child Development“, *Children and Youth Services Review*, vol. 31 (9), 978-989.
7. Bernstein, B. (1975.) *Class, Codes and Control*, 3. izdanje, London: Routledge and Kegan Paul.
8. Bilić, V. (2016.) „Školski uspjeh djece i mladih koji odrastaju u siromaštvu i materijalno nepovoljnim uvjetima“, *Nova prisutnost*, vol. 14 (1): 91 – 106.
9. Bishop, A., J., Forgasz, H., J. (2007.) „Issues in access and equity in mathematics education“, u: F. K. Lester Jr. (ur.) *Second handbook of research on mathematics teaching and learning*, Charlotte: Information Age Publishing, str. 1145 – 1167.
10. Bourdieu, P. (1996.) *The state nobility*, Cambridge: Polity Press.
11. Bourdieu, P. (1997.) „The Forms of Capital“, u: Halsey, A. H., Lauder, H., Brown, P., Wells, A., S. (ur.) *Education: Culture, Economy, Society*, Oxford: Oxford University Press.
12. Bourdieu, P., Passeron, J.C. (1977.) *Reproduction in Education, Society and Culture*, London: Sage.

13. Braš, Roth, M., Gregurović, M., Markočić, Dekanić, A, Markuš, M. (2006.) „PISA 2006: Prirodoslovne kompetencije za život“, Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja.
14. Cohen, J. (1988.) „Statistical power analysis for the behavioral sciences“, Hillsdale, NJ: Lawrence Earlbaum Associates.
15. Coleman, J., Campbell, E., Hobson, C., McPartland, J., Mood, A., Weinfield, F., York, R. (1966.) *Equality of educational opportunity*, Washington, DC: Department of Health, Education, and Welfare, Office of Education.
16. Coleman, J.C. (1988.) „Social capital in the creation of human capital“, *American Journal of Sociology*, vol. 94: 95 – 120.
17. Conger, R., D., Conger, K.,J., Martin, M., J. (2010.) „Socioeconomic status, family processes, and individual development“, *Journal of Marriage and Family*, vol. 72 (3): 685 – 704.
18. Conger, R., D., Donnellan, M., B. (2007.) „An interactionist perspective on the socioeconomic context of human development“, *Annual Review of Psychology*, vol. 58: 175 – 199.
19. Cummings, E., M., Davies, P., T., Campbell, S., B. (2000.) *Developmental psychopathology and family process, theory, research and clinical implications*, New York, London: The Guilford Press.
20. Cummings, E. M., Keller, P. S. (2007) „How interparental conflict affects children“, *Directions in Mental Health Counseling*, vol. 17: 85 – 96
21. Darling, N., Steinberg, L. (1993.) „Parenting style as context: An integrative model“, *Psychological Bulletin*, vol. 113 (3): 487-496.
22. Duncan, G., Brooks-Gunn, J. (1997). *Consequences of growing up poor*, New York: Russell Sage Foundation.
23. *e-Matica* (2016.) Portal za škole, <http://www.skole.hr/skole/eMatica> (datum posljednje izmjene: 15. prosinca 2016.).
24. Engle, P., Black, M., M. (2008.) „The effect of poverty on child development and educational outcomes“, *Annals of the New York Academy of Sciences*, vol. 1136: 243 – 256.

25. *e-Upisi* (2018.) Portal za škole, <http://www.skole.hr/skole/e-Upisi> (datum posljednje izmjene: 15. svinja 2018.).
26. Evans, G., Kim, P. (2013.) „Childhood poverty, chronic stress, self-regulation, and coping“, *Child Development Perspectives*, vol. 7 (1), 43-48.
27. Fisher, P. A., Leve, L., D., O’Leary, C., C., Leve, C. (2003) „Parental monitoring of children’s behavior: Variations across stepmother, stepfather, and two-parent biological families“, *Family Relations*, vol. 52 (1): 45-52.
28. Giddens, A. (2007.) *Sociologija*, Zagreb: Nakladni zavod Globus.
29. Gregurović, M., Kuti, S. (2009.) „Učinak socioekonomskeg statusa na obrazovno postignuće učenika: Primjer PISA istraživanja“, *Revija za socijalnu politiku*, vol. 17 (2): 179 – 196.
30. Hair, N., L., Hanson, J.,L., Wolfe, B., L. Pollak, S., D. (2015.) „Association of Child Poverty, Brain Development, and Academic Achievement“, *Pediatrics*, vol. 169 (9): 822 – 829.
31. *Idemo u srednju!!!: Prijave i upisi u srednje škole za školsku godinu 2018./2019. redovni učenici* (2018.) Nacionalni informacijski sustav prijava i upisa u srednje škole, https://www.upisi.hr/docs/Publikacija_redovni.pdf (stranica posjećena: 25. svibnja 2018.).
32. Illich, I. (1973.) *Deschooling society*, Harmondsworth: Penguin.
33. Ivanović, M., Stojanović, Rajić, I. (2012.) „Povezanost socioekonomskog statusa roditelja i profesionalnih namjera učenika osmih razreda osnovne škole“, Hrvatski zavod za zapošljavanje.
34. Jensen, E. (2009.) „Teaching with Poverty in Mind. What Being Poor Does to Kids’ Brains and What Schools Can Do About It“, Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
35. Jungbauer-Gans, M. (2006.) „Kulturelles Kapital und Mathematikleistungen – eine Analyse der PISA 2003 – Daten für Deutschland“, u: W. Georg (ur.), *Soziale Ungleichheit im Bildungssystem. Eine empirisch-theoretische Bestandsaufnahme*, Konstanz: UVK, str. 175 – 198.
36. Kalil, A. (2009.) „Joblessness, family relations and children’s development, *Family Matters*, vol. 83: 15 – 22.

37. Macuka, I., Burić, I. (2015.) „Školski uspjeh mlađih adolescenata: važnost uloge osobnih i obiteljskih čimbenika“, *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*, vol. 24 (4): 487 – 507.
38. Martin, C., A., Colbert, K. K. (1997.) *Parenting – a life span perspective*, New York: McGraw-Hill.
39. McLoyd, V.C. (1998.) „Socioeconomic disadvantage and child development“, *American Psychologist*, vol. 53: 185 – 204.
40. Meier Jäger, M. (2009.) „Equal access but unequal outcomes: Cultural capital and educational choice in a meritocratic society“, *Social Forces*, vol. 87 (4): 1943 – 1972.
41. *Obrazovanje* (2018.) Ministarstvo znanosti i obrazovanja, <https://mzo.hr/hr/rubrike/obrazovanje> (stranica posjećena: 20. svibnja 2018.).
42. Odluka o uspostavi obrazovnih sektora u strukovnom obrazovanju (2007.) Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 14. prosinca 2007.
43. *Općenite upute za rad s aplikacijom* (2013.) Nacionalni informacijski sustav prijava i upisa u srednje škole – NISpuSŠ, <https://www.upisi.hr/docs/OpćeniteUpute.pdf> (stranica posjećena: 15 svibnja 2018.).
44. *Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje* (2018.) Ministarstvo znanosti i obrazovanja, <https://mzo.hr/hr/rubrike/osnovnoskolski-odgoj-obrazovanje> (stranica posjećena: 20. svibnja 2018.).
45. Pećnik, N. (2013.) „Kako roditelji i zajednica brinu o djeci najmanje dobi u Hrvatskoj“, Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
46. Pong, S. (1997.) „Family structure, school context, and eighth-grade Math and Reading Achievement“, *Journal of Marriage and the Family*, vol. 59: 734 – 746.
47. *Pravilnik o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. Razred srednje škole* (2015.) Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 29. travnja 2015.
48. Puzić, S. (2010.) „Habitus, kulturni kapital i sociološko utemeljenje interkulturalnog obrazovanja“, *Sociologija i prostor : časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, vol. 47 (3): 263 – 283.
49. Reifman, A., Villa, L.C., Amans, J.A., Rethinam, V.R., Telesca, T.Y. (2001.) „Children of divorce in the 1990s: A meta-analysis“, *Journal of Divorce and Remarriage*, vol. 36: 27 – 37.

50. Schoon, I., Hope, S., Ross, A., Duckworth, K. (2010.) „Family hardship and children’s development. The early years“, *Longitudinal and Life Course Studies*, vol. 1 (3): 209 – 222.
51. Sirin, S., R. (2005.)“ Socioeconomic status and academic achievement: A meta-analytic review of research“, *Review of Educational Research*, vol. 75(3): 417 – 453.
52. Steinberg, L. (2001.) „We know some things: Parent–adolescent relationships in retrospect and prospect“, *Journal of Research on Adolescence*, vol. 11(1): 1–19.
53. *Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije* (2014.) Hrvatski sabor, 17. listopada 2014.
54. Šimić, Šašić, S., Klarin, M, Proroković, A. (2011.) „Socioekonomske prilike obitelji i kvaliteta obiteljske interakcije kao prediktori školskog uspjeha u srednjoškolaca u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Makedoniji, *Ljetopis socijalnog rada*, vol. 18 (1): 31 – 62.
55. Šučur, Z., Kletečki, Radović, M., Družić, Ljubotina, O., Babić, Z. (2015.) „Siromaštvo i dobrobit djece predškolske dobi u Republici Hrvatskoj“, Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
56. Thomas, E., M. (2006.) „Readiness to learn at school among five-year-old children in Canada“, *Children and Youth Research Paper Series*, Statistics Canada.
57. *Upis učenika u srednju školu* (2018.) Ministarstvo znanosti i obrazovanja, <https://mzo.hr/hr/upis-ucenika-u-srednju-skolu-0> (stranica posjećena 20. svibnja 2018.).
58. *Upute za pretraživanje i prijavu obrazovnih programa* (2018.) Korisničke upute, Nacionalni informacijski sustav prijave i upisa u srednje škole – NISpuSŠ, <https://www.upisi.hr/docs/Obrazovni%20programi.pdf> (stranica posjećena: 15. travnja 2018.).
59. *Upute za snalaženje na kartici Moji rezultati* (2018.) Korisničke upute, Nacionalni informacijski sustav prijave i upisa u srednje škole – NISpuSŠ, https://www.upisi.hr/docs/Moji_rezultati_v_1-0.pdf (stranica posjećena: 15. travnja 2018.).
60. *Vodič kroz sustav obrazovanja u Republici Hrvatskoj* (2018.) Ministarstvo znanosti i obrazovanja, https://mzo.hr/sites/default/files/links/hrvatski_obrazovni_sustav.pdf (stranica posjećena: 10. lipnja 2018.).

61. Weinger, S. (2000.) „Opportunities for career success: Views of poor and middle-class children“, *Children and Youth Services Review*, vol. 22 (1): 13 – 35.
62. Wright, J., D., Wright, S., R. (1976.) „Social class and parental values for children: A partial replication and extension of the Kohn thesis“, *American Psychological Review*, vol. 41: 527 – 553.
63. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008.) Narodne novine, br. 87, 18. srpnja 2008.

Prilozi

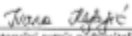
Obrasc broj 2 ZAHTEV ZA PRISTUP INFORMACIJAMA

Podnosioc/zahjeva (ime i prezime / naziv, adresa / sjedište, telefona i/ili e-pošta) Ivana Kljajić Kobrik 10 10300 Sesvete e-mail: ivana.kljajic@narod.hr
--

Naziv tijela javne vlasti / sjedište i adresa -

Informacija koju se traži Zamolba za odobrenje korištenja podataka Nacionalnog informacijskog sustava prijava i upisa u srednje škole za potrebe izrade diplomskog rada naslova: "Analiza upisa u srednje škole učenika s otežanim uvjetima obrazovanja". Pod mentorstvom doc. dr. sc. Daria Pavića ovim radom želi se analizirati trend upisa u srednje škole učenika s otežanim uvjetima obrazovanja. Za izradu diplomskog rada htjela bih koristiti one statističke podatke NISpuSS-a koji pokazuju broj upisanih učenika koji su ostvarili dodatne bodove temeljem otežanih uvjeta obrazovanja u pojedine programe, školnih godina 2012./2013. - 2017./2018. Podaci od interesa nisu pojedinačni osobni podaci učenika i njihove ocjene ostvarene u osnovnoj školi, nego skupni statistički podaci o broju upisanih učenika u pojedine programe obrazovanja.
--

Način pristupa informaciji (ovačiti) ☐ neposredni pristup informaciji, ☐ pristup informaciji pismanim putem uvid u dokumente i izrada preslika dokumenata koji sadrže traženu informaciju, ☐ dostavljanje preslika dokumenata koji sadrže traženu informaciju, ☐ na drugi prikladan način (elektronskim putem ili drugo) Kao djelatnik CARNET-ovog Hrvatskoga centra za posredni pristup prijava i upisa u srednje škole imam pristup aplikaciji, stoga za odobrenje korištenja podataka imam mogućnost samostalnog pristupa istima.

(vlastoručni potpis podnositelja zahtjeva)

Šibenik, 22. veljače 2019.
(mjesto i datum)

Napomena: Tijelo javne vlasti ima pravo na naknadu stvarnih materijalnih troškova od podnositelja zahtjeva a ne na pružanje i dostavu tražene informacije.

Pravo na žalbu
Ukoliko tijelo javne vlasti ne riješi zahtjev u roku od 15 dana, odnosno u zakonskim slučajevima produženja roka za rješavanje zahtjeva za dužinskih 15 dana, o kojem produženju je pravovremeno obavijestilo podnositelja, podnositelj zahtjeva ima pravo žaliti žalbu Povjereniku za informiranje.

Podnositelj zahtjeva ima pravo žaliti žalbu Povjereniku za informiranje ukoliko je nezadovoljan donesenim rješenjem tijela javne vlasti.

Obrasc broj 2 – Obrasc zahtjeva za pristup informaciji